

**Filozofická fakulta Univerzity Palackého
v Olomouci**

Katedra nederlandistiky

Studijní rok 2010/2011

**Het ideale beeld van Nederland getoond in
de openluchtmusea in vergelijking
met dat van Tsjechië**

**The ideal picture of the Netherlands as presented in open-air
museums in comparison with the ideal picture of the Czech
Republic**

**Vedoucí diplomové práce: Doc. Dr. Wilken Engelbrecht, cand. litt. - NIZ
Studentka: Bc. Marie Benáčková
Praha, Listopad 2010**

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

Ik verklaar, dat ik mijn masterscriptie zelfstandig heb geschreven en dat ik er alle bronnen aanvoerde, die ik gebruikte.

V Praze, dne 30. listopadu 2010.

Bc. Marie Benáčková

Na tomto místě bych chtěla poděkovat svému vedoucímu diplomové práce Doc. Dr. Wilkenu Engelbrechtovi, cand. litt. – NIZ, z katedry nederlandistiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci za jeho pomoc při práci na tomto textu a za jeho užitečné připomínky k obsahové stránce.

Op deze plaats wil ik graag de begeleider van mijn masterscriptie, Doc. Dr. Wilken Engelbrecht cand. litt. – NIZ, van de vakgroep neerlandistiek aan de Faculteit Geesteswetenschappen de Palacký Universiteit te Olomouc, bedanken voor zijn behulpzaamheid en nuttige opmerkingen met betrekking tot de inhoud van de masterscriptie.

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	4
1 “SKANSEN”	7
2 DE INDUSTRIËLE REVOLUTIE.....	10
2.1 INDUSTRIËLE REVOLUTIE IN NEDERLAND	10
2.2 INDUSTRIËLE REVOLUTIE IN TSJECHIË.....	17
3 WALLACHIJS OPENLUCHTMUSEUM ROŽNOV POD RADHOŠTĚM.....	21
3.1 HET HOUTEN STADJE	23
3.1.1 <i>Gebouwen</i>	23
3.2 HET WALLACHIJS DORP.....	26
3.2.1 <i>Openluchtmuseum na de Tweede Wereldoorlog</i>	26
3.2.2 <i>Kolonisatie van Beskieden en Wallachijscultuur</i>	27
3.2.3 <i>Gebouwen</i>	27
3.3 DE WATERMOLENVALLEI	29
3.3.1 <i>Gebouwen</i>	29
3.4 HET BEZOEK: EEN SCHITTEREND DAG IN HET HOUTEN STADJE	30
4 ZUIDERZEEMUSEUM.....	32
4.1 HET BEZOEK.....	32
4.2 ONTSTAAN VAN HET MUSEUM.....	33
4.3 KALKBRANDERIJ	34
4.4 VISSERSDORP	35
4.5 STADSGRACHT	41
4.6 KERKBUURT.....	43
5 HET OPENLUCHTMUSEUM VYSOČINA.....	46
6 HET NEDERLANDS OPENLUCHTMUSEUM TE ARNHEM.....	49
6.1 VOLKSKUNDE	49
6.2 ONTSTAAN VAN HET NEDERLANDS OPENLUCHTMUSEUM.....	50
6.3 HET BEZOEK.....	52
7 CONCLUSIE.....	55
8 SAMENVATTING	61
9 RESUME IN HET TSJECHISCH	63
10 RESUME IN HET ENGELS	65
11 BIJLAGEN.....	67
12 BRONNEN:	70
13 CITATIE	71

Inleiding

Het cultuurerfgoed van Nederland en Tsjechië is behoorlijk rijk. Deze twee landen zijn enorm verschillend, zeker wat hun culturen betreft. Ik vind hier groot aantal contrasten waarover men kan nadenken. Hun oorzaak ligt in de natuurlijke omstandigheden, in ligging van het land en klimaat, die invloed hadden op het vormen van levensstijl in het land.

Als een buitenlander in Nederland aankomt, stopt hij of zij zich niet te verbazen. Het land is anders. Er wordt gezegd dat Nederland een land aan de zee afgerukt is. Het is inderdaad waar. Een ruim deel van het land is een polder, drooggemalen zeebodem. De geografie van Nederland is bepaald door het water. Rivieren – namelijk delta van de Maas, de Rijn en de Schelde, sloten, meren en grachten. Met woorden van moeder van mijn vriendin toen ze in Nederland landde: “Ik ben in een grote waterplas beland.” Het water heeft een land gecreëerd en merkwaardig gemaakt. Haar kust omzoomen dijken en dammen, die door hun technische oplossing bewonderd worden en bekend zijn als Deltawerken. Een typisch beeld van Nederland is kleurrijke streepjes van bollenvelden met oude schilderachtige watermolens. Het land heeft nog meer bijzonderheden waardoor vele toeristen naar Nederland worden gelokt.

Een luchtfoto van Tsjechië ziet er anders uit. Het land is omringd door een bergenkrans. Er bestaan geen grote waterwegen behalve een stuk van Elbe en Moladau, die als een slang door het land heen slingert. Uit het vliegtuig herken ik Tsjechië aan groot aantal bossen, dropjes van vijvers en kastelen, die net als paddestoelen op hun plek in het midden van kleurrijke bos zitten. Ook al is hier redelijk klein aandeel van het laagland, dat zo vruchtbare grond heeft als in Nederland, is akkerbouw een belangrijke sector. En het land is gekenmerkt door grote onregelmatige akkers. Het is land waarin je hoge snelwegbruggen kan zien. Aan de rand van steden bevinden zich typische verzamelingen van paneelhuizen, die op een kinderspel met houten blokjes lijken. Dit land in het midden van Europa heeft haar onweerstaanbaar charme.

In Nederland was de strijd en leven met water niet altijd zo gemakkelijk geweest als het tegenwoordig is. Ik ben heel geïnteresseerd hoe het allemaal is begonnen. Het zelfde geldt voor Tsjechië. Het berggebied is niet het makkelijkste plek om te wonen als je afhankelijk bent van vruchtbaarheid van je akkergrond. Het is interessant om te zien hoe de mensen in het verleden hiermee omkwamen. De technische ontwikkeling was honderd of twee honderd jaar terug niet op zo hoog niveau als nu. Toch moesten ze daarmee leven. Ze waren zelfs in staat hun werk eenvoudiger te maken. Dat nog zonder hulp van technische middelen, die de industriële revolutie ontwikkelde en aan massa's had gebracht.

Gelukkig bestaan er openluchtmusea die ware getuigen zijn van het verleden. Ik vind ze een belangrijk cultuuronderdeel van elk land. Een openluchtmuseum is een plaats waar je de ontwikkeling van de gemeenschap in haar basis kan leren kennen. Het is gericht om de manier van leven van gewone mensen te presenteren. Openluchtmusea zijn niet enkel verzamelingen van ouderwetse woonhuizen. Het zijn ook technische monumenten bijvoorbeeld fabrieken¹, die niet meer werkzaam zijn, oude mijnen², molens³ en ook reconstructies van middeleeuwse dorpen⁴.

Dit schriftwerk is gericht op openluchtmusea van volksarchitectuur in Nederland en Tsjechië. In deze musea wordt niet alleen architectuur tentoongesteld maar het wonen als geheel samen met de manier van bestaan. Zodanig voorbeelden heb ik gevonden in het grootste Tsjechische openluchtmuseum het Wallachijs Openluchtmuseum in Rožnov pod Radhoštěm en in het aan het water verbonden Zuiderzeemuseum te Enkhuizen in Nederland. Ze zijn goede voorbeelden van twee verschillende culturen. Behalve deze heb ik het

¹ Stoomzuivelfabriek 'Freia' uit Veenwouden, onderdeel van het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem

² Příbram – Mijnen Openluchtmuseum, gesloten uranium- en ertsmijnen

³ Kinderdijk

⁴ Openluchtmuseum Řepora bij Praag of Historisch Openluchtmuseum Eindhoven

Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem bezocht en het Openluchtmuseum Vysočina.

De vraag die ik me wil stellen is: hoe ver is het beeld, dat aan ons gegeven wordt in de openluchtmusea realistisch. Is openluchtmuseum enkel een theater? Met welke bedoelingen zijn de openluchtmusea gesticht? Ik hoop dat wij in het openluchtmuseum kunnen begrijpen wie we zijn. Als wij ons leren kennen hoe onze voorouders leefden, kunnen wij beter verstaan de gewoontes en levensstijl van tegenwoordigheid. Waar kom ik vandaan is het vraag actueel in het hedendaagse Europa. Zelfs kunnen wij dankzij de openluchtmusea de beroemde verscheidenheid van Europa begrijpen.

1 “Skansen”

Het eerste openluchtmuseum ter wereld is in Zweden ontstaan. Hij werd genoemd volgens het gebied waarin het museum gevestigd was - “Skansen”. De naam werd zo beroemd dat het in sommige landen als algemeen begrip gebruikt wordt. Meestal in de voormalige communistische landen, behalve Tsjechië ook in Slowakije, Polen, Hongarije of Slovenië, spreekt men over “skansen” als het over openluchtmuseum gaat. Duitssprekende landen gebruiken de benaming “Freilichtmuseum” evenals andere Germaanse talen. In Engeland noemt men dit soort museum “open air museum” en in Nederland wordt het openluchtmuseum. In Zweden heet het openluchtmuseum alleen “skansen” in het geval dat er van het eerste openluchtmuseum ter wereld sprake is, anders wordt er het begrip “friluftmuseum” gebruikt. Het eerste Zweedse openluchtmuseum Skansen was gesticht op een plaats in Zweden die Skansen heet.

Een openluchtmuseum is een verzameling van gebouwen die voor het land karakteristiek zijn. In Tsjechië vindt men enkel openluchtmusea, die gebouwen uit zekere regio verzamelen. In tegenstelling daarvan heeft Nederland één openluchtmuseum, dat gebouwen uit het hele land tentoonstelt. Dat is het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. Dit museum volgt het voorbeeld van het eerste openluchtmuseum in Zweden. Skansen begon gebouwen van het hele land te verzamelen. Zo konden de oude gebouwen bewaard worden voor komende generatie's.

Het idee van openluchtmuseum, met andere woorden “skansen”, is dus in Zweden ontstaan. Eind 19e eeuw vierde de industrialisatie ook in Zweden haar opkomst waardoor de landelijke cultuur werd bedreigd. Een groep romantici met gevoel voor hun vaderland begon aan het behouden van de cultuur voor toekomstige generaties.

In die tijd, om precies te zijn in 1891, heeft Artur Hazelius het eerste openluchtmuseum ter wereld geopend. "Skansen" betekent in Zweeds vesting, wal of dijk. "Skansen" was oorspronkelijk de naam van het westelijk gedeelte van het Zweedse eiland Djurgarden nabij Stockholm. Artur Hazelius heeft hier zijn openluchtmuseum van volksarchitectuur geopend.

Artur Hazelius (geboren Stockholm, 1833) studeerde Scandinavische talen in Uppsala. Hazelius heeft lange wandeltochten gemaakt over langs het Zweedse platteland. Hij kon met eigen ogen zien hoe de oude agrarische gemeenschap aan het veranderen was. De veranderingen van die tijd waren aanzienlijk. Hoewel de meerderheid van Zweedse bevolking op het platteland leefde, bleef er niet meer zo veel van de oude leefstijl over. Het aantal mensen dat grond in hun bezit had, daalde. Het geboortecijfer begon te stijgen maar mensen verhuisden naar de stad. Het werk in dienst en in fabrieken werd aantrekkelijker dan het agrarische leven. De landbouw werd gemechaniseerd en de ambachten werden door de industrie bijna afgeschaft. Hand in hand met de industrialisatie werd het leven en zelfs de architectuur op het platteland veranderd. Zweden werd veranderd in een stedelijke gemeenschap.

Hazelius heeft de snelle veranderingen gemerkt gedurende zijn reis naar de provincie Dalarna in zomer 1872. Hij begon verschillende dingen te verzamelen zoals meubels, kleding en agrarische werktuigen. Één jaar later opende hij het etnografische museum in Stockholm. In het museum werden interieurs van plattelandshuizen vertoond, authentiek ingericht. Zijn idee van dit soort tentoonstelling werd in Parijs bekroond met een gouden medaille.

Het museum in Stockholm groeide heel snel en het kreeg een nieuwe naam "Het Noordse Museum". Hazelius was heel trots op zijn verzameling die zich uitbreidde dankzij giften uit het hele land. Het museum had een groter gebouw nodig. Hazelius kreeg dus het stukje land op Djurgarden. Hazelius wilde in het museum de werkelijke sfeer van de oude tijden aantonen. De huizen zijn

volledig gemeubileerd, er lopen mensen in de oude kostuums rond. Alles is in een natuurlandschap geplaatst.

Het doel van een openluchtmuseum is om oude gebouwen te behouden, te reconstrueren of ze volgens oude modellen opnieuw te bouwen in het geval dat ze zijn vernietigd. Hetzelfde geldt voor de inrichting, meubels, werktuigen, toestellen en andere interessante onderwerpen van de volkscultuur. Het verplaatsen van de gebouwen was gemakkelijk dankzij het feit dat oude gebouwen meestal van hout zijn gemaakt. Later werden er naar Skansen ook enkele stenen gebouwen verplaatst. Het Zweedse Skansen heeft een collectie van 150 huizen, inclusief boerderijen, burgerwoningen, een kerk, ambachtshuizen en barakken van arme boeren. Ook typische flora en fauna komen aan bod.

Een openluchtmuseum dient speciaal gedurende de zomermaanden als cultureel centrum. Bezoekers kunnen hier verschillende demonstraties van oude levensstijl zien. Handwerken in praktijk, oude volksgewoonten, volkskledij en volksliederen, dit allemaal is in een openluchtmuseum te zien en te horen.

2 De industriële revolutie

Als man naar oorsprong van de Nederlandse openluchtmusea wil gaan zoeken, moet hij een diepere blik in geschiedenis nemen. De deur van het eerste openluchtmuseum in Nederland ging in 1918 open voor het publiek. De gelegenheid was begeleid door een feestelijke sfeer en nationale trots. Waarom besloten mensen eigenlijk iets als openlucht museum te stichten? Wie stond er achter dit idee? Oude huizen werden geconserveerd met authentieke inboedel. Mensen kwamen in het openluchtmuseum te Arnhem om de indruk van oudere tijden te krijgen. Wat was toen zo aantrekkelijk aan een verzameling van oude gebouwen en dingen?

In Tsjechië werd men ook rond de eeuwwisseling door Scandinavië geïnspireerd. In 1895 nam de Vaderlandse Tsjecho-Slowaakse tentoonstelling plaats in Praag. De gebouwen uit het hele land die hier werden tentoongesteld hadden groot succes geboekt. Als gevolg van dit succes ontstond toen al het idee om deze gebouwen voor de aanstaande generatie te bewaren. Vanwege een slechte staat van de tentoongestelde gebouwen is dit niet gelukt. Niettemin de eerste poging was gedaan. Het streven naar een openluchtmuseum in de Tsjechische landen ging dankzij een klein aantal mensen door. Het idee van openluchtmuseum werd gerealiseerd op het plaatselijke niveau in Rožnov pod Radhoštěm. De eerste helft van de twintigste eeuw bracht onrustige tijden met zich mee. De Tweede Wereldoorlog kwam in de weg van verdere uitbreiding van het eerste openluchtmuseum in Tsjechië.

2.1 Industriële revolutie in Nederland

De stichters van het eerste openluchtmuseum in Nederland leefden rond eeuwwisseling. Toen veranderde het hele Europa in een snel tempo onder

invloed van de industriële revolutie. De industriële revolutie vond in Nederland plaats gedurende de tweede helft van de 19e eeuw. Dat was overigens ongeveer honderd jaar later dan in Groot-Brittannië waar de omschakeling naar nieuwe technieken en veelbetekende veranderingen van levensstijl zijn begonnen. In 1799 kwam de industriële revolutie naar België, vijftig jaar eerder dan naar Nederland. Niettemin betekende dit schijnbare uitstel helemaal niet dat gevolgen van de revolutie in Nederland kleiner zijn geweest.

Aan het begin van de industriële revolutie behoorden Nederland en België tot één land, het Koninkrijk der Verenigde Nederlanden. De Belgische industrie ontwikkelde zich snel tot de grootste in heel Europa. In Nederland liep de industriële ontwikkeling na 1830 achterop. Ook de migratie naar de steden was nog steeds zeldzaam. De enige welvaart was te danken aan agrarische productie. Eerst moest het land zijn weg tot de buitenlandse handel terugvinden. Dankzij dit verbeterde de Nederlandse economie en er kon in modernisering geïnvesteerd worden. Aanvankelijk werd er vooral geïnvesteerd in de landbouw. In tegenstelling tot België was Nederland altijd gericht op de landbouw en maakte juist op dit gebied gebruik van modernisering. Nederlanders hadden meer interesse in wind- en watermolens en hadden daarom weinig behoefte aan het gebruik van stoommachines. Hierbij speelde ook de reden dat kolen duur en zeldzaam waren in dit land een rol. Door toepassing van nieuwe technieken werd een hoge arbeidsproductiviteit in de Nederlandse landbouw bereikt. Onder andere werden ook meren drooggelegd om nieuwe landbouwgrond te creëren. Tussen jaren 1848 en 1852 werd de Haarlemmermeer drooggemalen met behulp van stoomkracht. In de arme gebieden van het land ontwikkelde zich een soort proto-industrie. Mensen uit de landbouwsector begonnen iets bij te verdienen met huisambachten.

In Nederland bleven de handelskapitalistische verhoudingen gebaseerd op landbouwproducten. Het verschil tussen stad en platteland ging in Nederland nog lang na de tijd toen de industrialisatie en urbanisatie in de rest van West-Europa in de volle gang was door. Later pas, in jaren negentig van de 19e

eeuw, industrialiseerde ook Nederland. De industriële revolutie had invloed op alles: maatschappij, economie, politiek, techniek, cultuur en publieke opinie. De invoering van mechanisatie betekende dat de oorspronkelijke agrarische maatschappij ingrijpend veranderd werd.

De agrarische vooruitgang verliep verschillend, afhankelijk van de streken. Vaak werd er nog steeds heel traditioneel gewerkt. Kleine bedrijven kochten van de boeren producten op, die uitvloeisels van huisindustrie waren. Deze manier van werken bracht echter slechts een geringe opbrengst aan de bedrijven en de boeren zelf. De vernieuwingen in de landbouw brachten nieuwe bewerkingstechnieken, intensieve landbouw, nieuwe soorten van cultuurplanten en gebruik van kunstmeststoffen met zich mee.

In de negentiende eeuw heeft heel Europa, inclusief Nederland, dankzij verbeterde hygiëne en verbeterde sociale omstandigheden een sterke demografische groei geboekt. Dit was de reden van een stijgende vraag naar agrarische producten. Mechanisatie van de landbouwsector maakte het mogelijk om aan die stijgende vraag te voldoen. Zo werd in Nederland met de serieproductie van margarine begonnen. Het vervangingsmiddel voor de boter kon fabrieksmatig in grote hoeveelheid worden geproduceerd. De prijs van margarin was dus laag en het product werd bereikbaar voor armere mensen. Margarine werd een wonder voor massa's van arbeidslui. Ook andere producten werden in serie gefabriceerd, bijvoorbeeld kleding of medicijnen.

De verbeteringen in de landbouw zorgde voor een stijgende voedselproductie. Hongersnoden behoorden tot het verleden. Bovendien het maakte het mogelijk om de niet-agrarische bevolking te voeden. Vooruitgang op het gebied van medische wetenschap, hygiëne en verminderen van oorlogsconflicten zorgden voor demografische groei. De grote geboorte-overschot had een massa mensen die niet meer in de landbouw werk konden vinden tot gevolg. De bijzondere hoeveelheid van arbeidskracht was wel in de industriële serieproductie te

gebruiken. Ook kinderen als ze 12 jaar bereikten gingen aan de slag met het werkproces.

De situatie werd gevolgd door overbevolking. Mensen van het platteland besloten om om naar de stad te vertrekken. De omgeving van de steden groeide snel net als het aantal steden. Helaas was het leven in de stedelijke buitenwijken geen pretje. Hele gezinnen woonden vaak in één vochtige, donkere kamer. Ook al was de productiviteit van fabrieken hoog, de lonen waren laag en werktijden lang. Armoede van arbeiders springt in het oog. De kloof tussen rijke en arme opende zich in snel tempo.

In verband met urbanisatie veranderde de functie van de stad. De stad werd een industrieel centrum dat goedkope arbeidskrachten aantrok. De ontwikkeling van de tertiaire sector, van kredietinstellingen, van distributiebedrijven, van betere transportmogelijkheden benadrukte de betekenis van de stad nog sterker.

De ontwikkelingen in de landbouw werkten de industrialisatie in de hand met groei van suikerfabrieken, aardappelmeelfabrieken, strokartonfabrieken, meelfabrieken, exportslachterijen, en margarinefabrieken. Typisch voor Nederland is daarbij het ontstaan van coöperaties van boeren en verwerkende bedrijven. Deze werkte een mate van verstedelijking van het platteland in de hand. De huidige multinationale ondernemingen zoals Unilever hebben te danken aan dit alles voor hen ontstaan.

In Nederland verliep de industriële revolutie natuurlijk niet alleen in het kader van de landbouw. Maar om de sporen van het ontstaan van het idee van openluchtmusea te kunnen volgen, blijft de industriële revolutie als het geheel belangrijk. Het gebruik van de stoommachine verlichtte het werk. Het bouwen van fabrieken betekende dat de arbeid op één plaats werd uitgevoerd. En tenslotte, maar niet minder belangrijk, het arbeidsproces werd verdeeld en

gespecialiseerd. Dit allemaal had belangrijke gevolgen voornamelijk voor de metaalindustrie en textielindustrie.

De uitvinding van de stoommachine droeg in heel Europa bij aan het transport van goederen evenals van mensen. Aanvankelijk waren mensen weinig enthousiast over de ontwikkeling van de spoorwegen. In Nederland investeerde men, ook de koning Willem I persoonlijk, in waterwegen. Zo zijn de Zuidwillemsvaart in Noord-Brabant en het Noordwillemskanaal tussen Assen en Groningen gerealiseerd. Sinds 1824 verbindt het Noordhollandsch Kanaal Amsterdam met Den Helder, de haven vlakbij de zee. Dankzij de stoomboot bestond er ook vanaf 1824 een verbinding tussen Rotterdam en Antwerpen. De moderne scheepswerf Fijenoort behoorde in die tijden tot de grootste bedrijven te Rotterdam. De Amsterdamsche Stoombootmaatschappij werd een tijdje later gesticht.

Dit beeld van de situatie laat zien dat de spoorwegen geen bijzondere plaats in het toenmalige Nederland innamen. Willem I vond dat het oprichten van de spoorwegen, van groot belang was. Maar toen hij het plan van spoorverbinding tussen Utrecht, Arnhem, Amsterdam, Rotterdam en mogelijk Keulen voorstelde, waren de Nederlandse steden weinig geïnteresseerd. Rotterdam stelde meer belang in de stoomvaart op de Rijn. De eerste spoorweg in Nederland leidt van Amsterdam naar Haarlem. De treinen rijden hier vanaf 1839. Het spoorwgenet kwam maar langzaam op gang en was vanaf 1860 vooral het resultaat van particulier initiatief.

Toch had rond 1880 elke belangrijke Nederlands stad een treinstation. Dankzij de spoorwegen werden nieuwe vervoerroutes ontdekt. Met de trein konden gemakkelijk zowel goederen als mensen vervoerd worden. Het spoorwegennet maakte migratie van het volk in bijzondere omvang mogelijk. Mensen gingen naar de grote steden om hun geluk te zoeken.

Nederland had zijn metaalindustrie in 1838 vrijwel verloren, toen België onafhankelijk was geworden. De Nederlandse eigen grondstoffenvoorraad was grotendeels op. In het westen van het land begonnen de smelterijen aan het invoeren van erts. Vaak konden deze smelterijen uitgebreid worden met een gieterij. Niettemin had de metaalsector in Nederland verder problemen met het goedkopere staal uit Engeland. Zoals eerder was gezegd waren de kolen in Nederland duur en daarmee steeg de prijs van productie evenals het vervoer. Er werd dus in deze sector nog lang vastgehouden aan ambachtelijke productietechnieken.

In de latere periode van de industriële revolutie tussen 1870 en 1914 ging de industrialisatie verder met elektriciteit, staal, aardolie en chemie. Dankzij nieuwe massaproducten zoals de gloeilamp raakte de vooruitgang ook het leven van gewone mensen.

De gevolgen van de industriële revolutie waren ingrijpend. Een van de grootste effecten op de maatschappij was het bijna volledig vernietigen van de ambachtelijke nijverheid. De ambachtelui kon niet concurreren met fabrieken die dezelfde producten verkochten tegen een lagere prijs. Als gevolg hiervan gingen vele ambachtelijke bedrijven failliet. De werkers uit deze sector moesten hun brood gaan verdienen in de industrie. Ook de huisarbeid verdween grotendeels. Maar het nieuwe werk in fabrieken was eentonig, eenvoudig en geestdodend. Dat maakte het mogelijk dat ook vrouwen en kinderen aan de slag konden gaan met het werk. Bovendien de arbeidsomstandigheden waren slecht, de werkplaatsen waren vuil en gevaarlijk en de lonen waren zeer laag.

Deze toestand werd gelukkig in de loop van de jaren veranderd. Het was een langdurige en inspannende strijd voor sociale gelijkheid. Onderdrukking van arbeidslui leidde uiteindelijk tot het ontstaan van vakbonden. Deze waren verenigingen van arbeiders. De vakbonden zette zich voor de rechten van arbeiders in. Ze leidden een dialoog met de regering en werkgevers. Toen waren de vakbonden nog in de kinderschoenen. Maar dat verandert niets aan

het feit dat hedendaagse vakbonden een uitvloeisel van de industriële revolutie zijn. Ook werden er als gevolg van ongunstige arbeids- en levensvoorwaarden socialistische politieke partijen gesticht, gekenmerkt door nadruk op werkomstandigheden, schoolgang en woonomstandigheden.

Aan het einde van de 19e eeuw had Nederland een aanzienlijke transformatie achter de rug. De Nederlandse economie verschoof zijn belangstelling van de landbouwsector naar de industriële sector. De urbanisatie en mechanisatie zorgden ervoor dat de band tussen platteland en arbeider verloren ging.

2.2 Industriële revolutie in Tsjechië

De industriële revolutie kwam naar het land langzaam aan het begin 19de eeuw. De uitvinding van stoommachine wekte natuurlijk enorme interesse ook in de Tsjechische landen. Dankzij de regering van Jozef II werd er in 1781 de lijfeigenschap afgeschaft. Als gevolg hiervan mochten mensen zich vrij verhuizen en ze mochten de heerschappij, waarop man eerder vastgebonden was, verlaten. Mensen zochten vanaf die tijd hun werk in andere streken van het land dan waar ze geboren waren. Kinderen van boeren kregen de mogelijkheid om op studie of ambachtsonderwijs in te gaan. Het verlichte absolutisme van Jozef II had behalve op onderwijs, gezondheidswezen ook invloed op landbouw. De landbouwsector presteerde een aanzienlijke verbetering. Innovaties bestonden in het invoeren van nieuwe gewassen zoals de aardappel, nieuwe landbouwgereedschappen zoals de ploeg, de zeis en de zaaimachine. Het drieslagstelsel werd door de wisselbouw vervangen. De eerste kunstmest werd gebruikt. Gmoderniseerde akkerbouw bracht hogere oogsten en tegelijk werd er minder mankracht nodig.

Vanaf de tijden van Jozef II bestaan er in de Tsjechische landen ziekenhuizen en het net van sociale instellingen. De zorg voor zieke en arme mensen kreeg een grotere omvang en betere professionaliteit. Er werd begonnen aan werkelijke geneeskundige onderwijs. Chirurgen, wondhelers en vroedvrouwen werden goed opgeleid. Hiermee daalde langzamerhand het sterftcijfer en steeg het aantal levend geboren kinderen.

Het aantal bewoners van de Tsjechische landen nam in de eerste helft van 19de eeuw bijzonder toe. Dit was namelijk een verschijnsel dat heel Europa aanging. Rond jaar 1800 had Europa ongeveer 188 miljoen bewoners. In 1850 raakte het getal 40% hoger, 266 miljoen dus. In de Tsjechische landen steeg het aantal bewoner in vijftien jaar na het Congres van Wenen van 6 tot 5 miljoen. Één miljoen binnen vijftien jaar dat is bijzonder groot cijfer. Historici geven drie redenen van deze verrassende verandering. Ten eerste het afschaffen van

lijfeigenschap dat een stijgend huwelijkscijfer als gevolg had. Ten tweede hoger kwaliteit van gezondheidszorg en hygiëne. Ten laatste maar niet minder belangrijk was het gebruik van de aardappel. Het gewas dat vier keer groter opbrengst dan graan had. Bovendien mocht man de aardappel in de grond van slechtere kwaliteit aankwekken en de oogst het hele jaar goed bewaren.

De regering onder Jozef II moedigde het verspreiden van industriële productie aan. Het ging toen meestal om manufacturen gericht op verwerking van laken en linnengoed en ververijen. Later werd ook katoen verwerkt. De textielproductie maakte begin 19de eeuw 84% van totale industriële productie in de Tsjechische landen. In 1733 was in Engeland de schietspoel uitgevonden door uitvinder John Kay. Door deze belangrijke uitvinding werd textielproductie twee keer versneld. Zijn vervolgers verbeterden de machine in nakomende jaren. Uiteindelijk werd er in 1790 een volautomatisch en programmeerbaar zijde-weefgetouw uitgevonden. Deze toestel waarvan honderdtallen in één fabriek stonden werd manueel aangedreven. Slecht betaalde arbeiders inclusief kinderen deden het werk – draaikruk omwinden. De mechanische uitrusting verhoogde het werkproductiviteit aanzienlijk.

Met opkomst van de industriële revolutie was er dus meer werk in de stad. Bovendien werd het werk in de industriële sector beter betaald. In de Tsjechische landen was eindelijk minder werkkracht werkzaam in landbouw dan in de rest van het Keizerrijk Oostenrijk. Mensen zochten werk in fabrieken en als dienstmeisjes in burgerfamilies.

Groot-Brittannië kende gebruik van stoommachine in fabriekproductie al vanaf 1769. James Watt was vanaf dat jaar bezig met verbetering van stoommachine die oorspronkelijk werd gebruikt om de waterpompen van mijnen aan te drijven. Watt maakte het mogelijk om de stoommachine als aandrijving toe te passen. In 1830 begon een trein uit Liverpool naar Manchester te reiden. In deze jaren waren ze in de monarchie bezig met het oprichten van een bijzondere spoorweg tussen České Budějovice (Duits: Budweis) en de

Oostenrijkse stad Linz. Dit was de eerste paardenspoorlijn op het Europese vasteland. De stoomtrein uit Wenen naar Praag reed eerste keer pas in 1845. De Tsjechische landen hadden hun achterlijkheid snel gehaald. In 1851 was de kern van de Tsjechische spoorwegen klaar.

Hout werd nog lang als de aandrijving van stoommachine en stoomtrein gebruikt. Man ontdekte de bijzondere kracht van steenkool rond jaren 1850. Aanvraag voor kolen steeg. Het gebruik van spoorbaan vergemakkelijkte het vervoer van kolen. Over vijftientig jaar was het Keizerrijk Oostenrijk dankzij de Tsjechische Krušné hory (Nederlands: Ertsgebergte) de derde grootste producent van steenkool naast de Verenigde Staten en Duitsland.

De ontwikkeling van mijnbedrijven was begeleid door enorme menselijk ongeluk en het lijden. Plattelandse volkeren trokken richting van mijnstreken met het uitzicht van snelle verdienste en werkgelegenheden. Het werk in mijnen zoals dat op spoorwegen was erg hard, onbevoegd en bovendien gezocht door massa's. Dit betekent dat het mijnwerk ook slecht betaald was. Sociale omgeving van deze nieuwkomers was geen pret. De dromen over het betere leven eindigde meestal met drankzucht. Armoede van deze arbeiders was enorm groot.

De derde grote sector van Tsjechische industrie was machine-industrie. De basis van machinebouw is metallurgie. Wat metallurgie betreft had deze sector lange traditie in de Tsjechische landen. In de eerste helft van 19de eeuw waren in de Tsjechische landen rond honderd kleine smelterijen en smederijen. Bovendien werden in die tijd de ijzerfabrieken in Vitkovice geopend. Het productieproces gebeurde onder Engelse normen en leiding van Engelse deskundigen. Praag, Brno en Liberec waren centra van machine-industrie.

De situatie van fabriekenarbeiders waren inderdaad moeilijk. De jaren 1842 en 1845 waren jaren van misoogst. Droge zomers en harde winters hadden als gevolg lage opbrengsten en hoge prijzen. Bovendien waren levensmiddelen

belast met redelijk hoge accijns, belasting die noodzakelijke injectie voor de lege staatskassa was. Een gemiddelde arbeider verdiende een bedrag waarvoor man maar zeven eieren kon krijgen. Boter was toen anderhalve dag harde werk waard. Arme uit platteland konden alleen onbevoegd werk krijgen. Ze namen het graag mannen zoals vrouwen en kinderen. Het hele gezin was in een fabriek bezig. Maar het werkaanbod steeds daalde. Het manuele werk werd snel door automatisering en stoomkracht vervangen. Honger en armoede veroorzaakten vele rellen in de straten van Praag en ander Tsjechische steden.

Het is interessant een blik in een kamer van arbeider te nemen in vergelijking met een middelklasse kamer. De arbeidskamer was heel eenvoudig ingericht. De kamer domineert een oven die om brood te bakken diende. De oven was met kleine open haard aangevuld waarop water werd warm gemaakt. Maar een belangrijker taak van de open haard was verlichting van de kamer. Bij een tafel bracht het hele gezin alledaagse en ook feestelijke momenten door. Ěén bed en verder banken om de tafel, dit was alles. Een sober versiering – kruis en beeld van heilige - hing boven de tafel. Mensen van adelstand en burgerij wonden natuurlijk op andere standaard. In plaats van één kamer voor het hele gezin hadden ze meerdere kamers ter beschikking. De kamers waren ingericht om luxe en comfort te geven. De kamer was vol tapijten, gordijnen, comfortabel meubelen en versiert met beelden en ceramiek volgens de laatste mode.

3 Wallachijs Openluchtmuseum Rožnov pod Radhoštěm

Wallachijs Openluchtmuseum Rožnov pod Radhoštěm bevindt zich te midden van Wallachije, dat ten oosten van de Tsjechische Republiek ligt. Dit gebied is gekenmerkt door de sterke nadruk die haar bewoners op de tradities van lang geleden nog steeds leggen. Het museum bewaart houten gebouwen die van de dorpen uit de hele streek waren overgebracht. De expositie stelde zich voor een doel niet alleen de objecten tentoon te stellen, maar ook oude folklore levend te houden. Rožnov is de oudste en één van de grootste openluchtmusea in Midden-Europa. Vanaf 1995 behoort het tot de Tsjechische nationaal culturele monumenten. De eerste houten gebouwen waren al in 1925 naar de museumlokaliteit overgeplaatst. Oorspronkelijk ging het alleen om het stedelijke park waar de kleine expositie voor publiek werd geopend.

Zo als het vaak gebeurde zaten er bij stichting van het Wallachijs museum enkel paar enthousiaste mensen achter. Een bijdrage van staatsinstellingen kwam pas halve eeuw later.

Het stadje Rožnov pod Radhoštěm had in de 19de eeuw alleen 3000 bewoners. Toen al was het gebied merkwaardig door het behouden van haar volkstradities. Het stadsplein was omringd door veertig houten huizen met een verdieping en schilderachtige arcades. In die tijden is Rožnov een bekend kuuroord geworden. Er kwamen mensen uit het hele Midden-Europa, voornamelijk Oostenrijk-Hongarije, om zich te kuren. Zelfs Sigmund Freud, de beroemde uitvinder van psychoanalyse of Gregor Johan Mendel, de uitvinder van genetica, liepen op de colonnade van Rožnov.

De frisse lucht van het berggebied en wei gemaakt bij het maken van schapenkaas, diende als een goed geneesmiddel voor longziekten. De wei was gemaakt door schaapherders boven in de bergen. De schaapherder melkte de schapen s'avonds en rond de middernacht was hij al op zijn lange weg naar de

stad. Tien tot twintig liters van de wei werden vervoerd op zijn rug. Hij verkochte de wei in Rožnov en voor het aanbreken van de dag was hij alweer op de terugweg naar zijn hut. De bezoekers van de badplaats liepen rond, diep ademend, met een beker van de verszoete wei.

De ontwikkeling van de stad in een bekend kuuroord bracht het cultuurleven mee in de stad. In het park en op het plein speelde het badorkest. In 1862 ontstond een van eerste Moravische volkskoren.⁵ De houten burgerhuizen op het stadsplein raakte langzamerhand uit de mode. De eigenaars van de huizen vervingen het hout door steen. Men vreesde dat de betimmerde burgerhuizen vernietigd zouden worden. Daarom is hier het idee van een openluchtmuseum ontstaan.

Aan het begin waren gebroeders Jaroněk. Bohumír en Alois Jaroněk waren afkomstig van een arm gezin dat zich met het kunstambacht bezig hield. Bohumír was schilder, grafische kunstenaar en kunstfotograf. Al als student was hij geïnteresseerd in betimmerde huizen. Na zijn reizen over de wereld vestigde hij zich samen met zijn broer en zus ten Rožnov pod Radhoštěm. Het succes van de Tsjecho-Slowaakse tentoonstelling en het voorbeeld van Zweedse Skansen inspireerden hem tot de belangstelling voor volksarchitectuur.

De gebroeders Jaroněk opende een porselein- en gobelinbedrijf in Rožnov. Bohumír Jaroněk werd bijzonder actief in het publiek leven. Hij begon te streven naar het stichten van een openluchtmuseum in Rožnov. De schitterende getimmerde huizen met arcades, die het stadsplein versierde, kwamen in een bedreigde situatie. Bohumír Jaroněk had het geld van staat winnen voor restauratie van het stadhuis op het stadsplein. Hij stichtte de Museumvereniging in Rožnov op. Dat was in het jaar 1911, niet lang voor de Eerste Wereldoorlog, dus. Jaroněk schetste een vorm van een voorstel voor het toekomstige openluchtmuseum. Zijn plan werd uitgesteld vanwege de oorlog. Niettemin, enkele jaren na de oorlog kon het plan uitgevoerd worden. Het

⁵ Volksmuziek en volksdans korps Tetřev

getimmerde stadhuis van Rožnov uit 18de eeuw werd herbouwd gelijk na de oorlog. Pas negen jaar later kwam een officiële goedkeuring van het openluchtmuseumproject. Het Wallachijs Openluchtmuseum werd in 1925 geopend.

De opening werd begeleid door het volksfeest dat men Het Wallachijs Jaar noemt. Onder invloed van het naoorlogse patriottisme vond het culturele leven veel interesse en bewondering voor volkstradities. In Moravië was dit verschijnsel nog sterker. Men wilde kleinsteds manieren en het verliezen van traditionele cultuur tegenhouden. Het Wallachijs Jaar was een van de vele volksfeesten maar het had de rest overtroffen in mate en goede weerklank.

3.1 Het Houten Stadje

3.1.1 Gebouwen

Het museum heeft drie onderdelen. Het Houten Stadje, Het Wallachijs Dorp en De Watermolenvallei. In het Houten Stadje stonden oorspronkelijk in 1925 enkel twee houten huizen van het stadsplein. De eerste was een burgerhuis dat behoorde toe familie Bill – het Bill's Burgerhuis. **Het Bill's Burgerhuis** was gebouwd al in de eerste helft van 18de eeuw en voorstelt een goed voorbeeld van een burgerhuis uit late middeleeuwen. De tentoonstelling verbeeldt het burgerlijke wonen in 19de eeuw. Men komt binnen de hall waar allerlei werkzaamheden waren uitgevoerd, waarvoor men grote werktuigen gebruikte – zoals mangelen, wassen in een grote ketel, koken van pruimenmus in de ketel of koken bij de huisslacht. In een kleine keuken met de kachel woonde de hele familie. Er werd hier het eten voorbereid, gekookt, gegeten, gewerkt en geslapen. Een klein kamertje daarnaast diende voor representatieve doeleinden. Het is uitgericht met mooie meubelen en keurig versierd. De ruimte bovenop diende oorspronkelijk voor het opslaan van oogst. Tegelijk met uitbreiding van Rožnov in het kuuroord verbouwde zijn bewoners de eerste etages in woonkamers, die ze aan spagasten verhuurden.

Volgend huis dat vanaf begin in museum staat is **het Stadhuis van Rožnov**, gedateerd 1770. Het is een voorbeeld van een kantoorgebouw in een kleine stad. Het werd gebruikt als vergaderruimte, twee keer per week vergaderde zich hier de gemeente raad en één keer per maand alle burgers. Op de begane grond was een kamer van gemeenteknecht. Hij zorgde onder andere voor de gevangene. Op het hof stond gevangenis en afdak voor karren. Tegenwoordig is op de begane grond een kruidenierswinkel te zien. In de kamer naast bevindt zich het postkantoor van de jaren 1890 – 1910. In de eerste verdieping vinden wij de vergaderzaal van gemeenteraad.

Nog in 1928 werd de **Taveerne U Vašků** naar het museum gebracht. De taveerne is het oudste originele object in het museum en tegelijkertijd de oudste behouden timmergebouw ten Moravië. Het is ingericht als een authentieke taveerne van begin 17de eeuw. Nog belangrijker, de taveerne dient vanaf begin als werkelijke restaurant met typische Wallachijse lekkernijen in aanbod. De tweede taveerne "**Na posledním groši**" was pas in jaren 70 van twintigste eeuw gebouwd naar voorbeeld van een huis van Rožnov stadspan.

Het **Hoofdmanshuis uit Velké Karlovice** is een kopie van een huis uit stad ten oosten van Wallachije. De hoofdman was een rijke boer die in opdracht van de hoge adel verschillende verplichtingen en bevoegdheden met betrekking tot de onderdanen had. Voor zijn dienst, waarmee hij een vertegenwoordiger van de adel in het dorp werd, kreeg hij een dubbelgroot deel van de grond, het recht om het bouwen van watermolen, zagerij en wolmolen. De woonbouw is redelijk rijk ingericht om het verschil tussen de hoofdman en gewone boeren te laten zien. Tot het Hoofdmanshuis behoren stalen en graanschuur, die het gesloten hof van de boerderij schetsen. Achter het huis bevinden zich groentetuin en boomgaard.

Bij elke stadspan hoort een kerk. Een kopie van houten **St. Anna's Kerk** was afgemaakt in 1941 en dat kon gebeuren dankzij giften van burgers van Rožnov.

De kerk is omringd door een kerkhof als gebruikelijk. Het interieur is nog steeds niet volledig ingericht. Niettemin de kerk wordt gebruikt als een zaal bij muziekprogramma's. Er wordt herhaaldelijk binnen het jaar een mis bediend. Zodanig is de kerk ander voorbeeld van het levende openluchtmuseum.

De Brandij uit het dorp Lančov is pas in 2005 aan het Houten Stadje toegevoegd. De gewoonte van huisbranderijen in Wallachije is redelijk nieuw. Het is verspreid pas in de tweede helft van 19de eeuw. Het was een manier om oude granen en fruit nog te gebruiken voor ze rot worden.

Het stadje heeft behalve de grote gebouwen ook kleinigheden zoals verschillende soorten van bijenkorven (bijenteelt heeft lange traditie in Tsjechische dorpen), welputten met zwengel, verzameling van arme staaltjes en ook grote graanschuren, klokkentorentjes en een ouderwetse draaimolen. Men loopt hier langs een beek in een zachte schaduw van lindebomen.

Het is inderdaad moeilijk te beseffen dat wij eigenlijk in het midden van een stadsplein staan. De eerste reden hiervan is het feit dat de gebouwen met afstand van elkaar staan. Dit is nodig om brandbeveiligingsredenen. Op het oorspronkelijke plein stonden de huizen naast elkaar met hun doorgangsarCADE's. Het houten stadsplein was geïnspireerd door de renaissance architectuur. Men moet beetje verbeeldingskracht inspannen. Dan kan hij hier de renaissance stadsplein, typisch voor vele Tsjechische steden, in hout gebouwd herkennen.

Ten tweede, ook al was dat eeuw of twee geleden, het stadsplein van Rožnov lag niet in de schaduw van bomen en het werkelijke leven speelde zich niet af in het spapark. Het Houten stadje volgt meer het idealisme van zijn stichter Bohumír Jaroněk dan de historische feiten. Op zich weerspiegelt de ligging in het rustige stadspark de romantische houding van begin 20ste eeuw, tot volksarchitectuur. Prettige idyllische omgeving wekt een sprookjessfeer op. Men

schetste hier een droombeeld van de toenmalige wereld. Een beeld dat tegengestelde is van gemoderniseerde wereld.

3.2 *Het Wallachijs Dorp*

3.2.1 Openluchtmuseum na de Tweede Wereldoorlog

Na de Tweede Wereldoorlog viel het Wallachijs Openluchtmuseum onder staatsbeheer. De verzameling van het Houten Stadje is een voorbeeld van het leven van de vermogende bevolkingslagen, van burgers. Er ontbrak in het museum een beeld van het wonen van het eenvoudige volk. Een beeld dat bij de communistische politieke ideologie past. De opkomende communistische maatschappij legde nadruk op akkerbouw en onder andere op volkstraditie's.

Wallachije was in alle tijden een arme streek. Het is zeker de reden waarom de houten huizen hier redelijk lang bewoond bleven. Met een snelle ontwikkeling van gemoderniseerde landbouw en verbeterd levensniveau verdwenen de getimmerde huizen in grote mate uit het dorpsbeeld. Daarom werd er besloten dat het Wallachis openluchtmuseum uitgebreid zou worden. Het oorspronkelijke voorstel van gebroeders Jaroněk, om de gebouwen in hun natuurlijke omgeving te zetten, werd geaccepteerd. Het Wallachijs Dorp werd gesticht op een berghelling vlakbij het Houten Stadje. Dankzij deze ligging kon het schema van een gemiddeld Wallachijs dorp natuurgetrouw gevolgd worden. De opbouw is in 1962 begonnen.

Het Wallachijs Dorp heeft inderdaad de structuur van een bergdorp uit Beskieden. Boerenhoeve's, kleine boerderijen, hutten, windmolen, kerk, school, smederij, waterputten, klokkentorens en ook moestuinen zijn geplaatst op een reëel terrein. Zijn ligging en structuur van wegen en boomgroepen lijken op een werkelijk dorp. Het is een trouw beeld wat sociale differentiatie betreft en ook ten opzichte cultuur en geschiedenis van de regio. De objecten zijn verzameld van het Moravische deel van het gebergte Karpaten, dat Beskieden heet.

3.2.2 Kolonisatie van Beskieden en Wallachijsclcultuur

Beskieden zijn een bijzonder stuk van Tsjechië. Het is een gebied waarop twee verschillende culturen met elkaar mengen. Wallachijers kwamen al vanaf 13de eeuw uit Roemenië naar de hele Karpaten, het gebergte waaronder Beskieden behoren. Ze koloniseerde het gebergte ten westen en stopte hier in Oost-Moravië. De tocht van bergherders was een lang historisch proces van het zoeken naar weidegrond en kolonisatie van nieuwe gebieden. De nieuwe bewoners hebben zich bij oorspronkelijke gemeente ingelijfd. Hun kinderen hebben in vele generaties de bijzondere cultuur van Wallachije gevormd. Deze cultuur heeft gemeenschappelijke elementen met andere volksculturen uit Karpaten.

De landbouw van dit gebied is karakteristiek door het seizoengebruik van weiden. Herders die in 15de eeuw uit Poolse en Slowaakse Karpaten hiernaartoe kwamen, zijn begonnen aan kolonisatie van weiden hoog in de bergen. Hun samenleving met oorspronkelijke volkeren, die in lager deel van de regio leefden, leidde tot een speciaal soort landbouw - herderslandbouw. Ze hielden schapen en geiten. Van de lente tot herfst bleven de herders met het vee in de bergen. Ze woonden in voorlopige herdershutten boven in de bergen. In de hutten werd de schapenkaas en wei gemaakt. In 17de en 18de eeuw was herderslandbouw in Beskieden in de bloei. Elk bergdorp had honderden schapen en rond tien herdershutten. In de eerste helft van 19de eeuw konden ze niet meer concurreren met buitenlandse wol en katoen. De herderslandbouw ging langzamerhand achteruit.

3.2.3 Gebouwen

In het dorp vinden wij drie voorbeelden herderslandbouw. De eerste is een kleine herdershut uit de buurt van de berg Radhošť. Zijn sobere uitrusting bevat alles wat voor de schapenkaas productie nodig was. De herder zorgde

voor meer dan 400 schapen. Deze herdershut – “**Koliba**” in het Wallachijs dialect- was nog in de jaren vijftig in gebruik. De tweede is “**Stánisko**” uit het dorp **Karolinka**. Zijn naam heeft betrekking tot het feit dat het voorlopig binnen het seizoen gebruikt was. De laatste is een hut op de slee die samen met de troep verschoven werd.

De architectuur schetst best de sociale verschillen tussen bewoners van Wallachijs dorp. Het **Hoofdmanshuis** was gelegd beneden in het dorp waar het beste bouwland zich bevond. Het huis behoorde aan een rijke boer en had enkele moderne elementen wat architectuur betreft. Behalve de hoofdkamer met kachel beschikt het ook over een kamer voor grootouders. Het huis heeft een schoorsteen dat getuig is van vooruitgang van zijn eigenaar. Een tegengestelde van het hoofdmanshuis is huisje van een man zonder bezit van land. Hier woonde de armste mensen van het dorp. Het is gemaakt uit tweedehands houten bouw materiaal. Op 5,5m² woonde ook 7 mensen. Het huis stond aan de rand van het dorp op minderwaardige grond. De bewoners verdienden hun brood als dagloners. Ze accepteerden het werk, dat in de seizoen aangeboden werd.

Het museum beschikt over een prachtig voorbeeld van sociale differentiatie in een dorp. Zo genoemd **Terrasje uit Hrozenkov** is een aanbouw van vier huizen uit het dorp Hrozenkov. Ze verschillen van elkaar in de rijkdom van hun eigenaars. De kleine nuances tussen deze woningen zijn heel goed zichtbaar.

Bezoekers kunnen zich in het Wallachijs Dorp een houten evangelische kerk, school uit Velké Karlovice eind 19de eeuw, kroeg met kruidenierswinkel, voermanshuis, smederij en huis van wagenmaker bekijken. Verschillende opslagkamers, kelders, stalen, waterputten en klokkentoren teken het beeld van dorp af.

Windmolen, die gebruikt werd om bakmeel te malen, is in Tsjechië een uitzondering. In dit land werd meer de waterkracht gebruikt om molen in

werking te zetten. De windmolens waren gebouwd in gebergte op plaatsen waar gebrek aan water vaak uitval van het malen veroorzaakte.

De interieurs van huizen schetsen het wonen in Wallachije van het einde 18de eeuw tot eerste helft van 20ste eeuw. Boeren verdienden hun brood behalve op het veld ook door verschillende huisambachten. De tentoonstelling vertoont huisproductie van linnengoed, tapijten, touw, bewerking van schapenwol en vlas.

3.3 De Watermolenvallei

Is het jongste onderdeel van het Wallachijs Openluchtmuseum. Er werd in de jaren zeventig van 20ste eeuw aan zijn bouw begonnen. Op een weiland langs een waterstroom staat aantal technische gebouwen die het beeld geven van gespecialiseerde ambachten in het Wallachijs dorp vanaf 17de tot 19de eeuw.

Men gebruikte in de bergen een sterke waterstroom om de goed doorgedachte mechanisme in werking te brengen. Meeste van hier tentoongestelde gebouwen werken op basis van een watermolen. Door een speciaal opgebouwde waterwerk wordt het water naar molenwiel geleid. Het draaiende molenwiel brengt dan het mechanisme binnen het gebouw in beweging.

3.3.1 Gebouwen

De ligging van **Wolmolen**, **Zaagmolen** en **Graanmolen** weerspiegelt de plaatsing van dit soort gebouwen in het dorp Velké Karlovice. Uit historische bronnen blijkt dat de moleneigenaar meerdere bezigheden uitoefende. Behalve graanmalen, dat in Tsjechië gebruikelijk was, zorgde hij ook voor wol verwerking en het zagen van hout. Hij moest een werkkraft inhuren of een deel van het werk aan zijn volwassen zoons overdragen. Het beroep van molenaar was een afzonderlijk voorrecht.

Behalve bovenvernoemde ambachten worden hier nog volgende voorgesteld. **Smederij** aanwijst het kunstige werk van een smid. Het verwerken van ijzer heeft oude traditie in de regio. **Oliemolen** van werd door menskracht in werking gebracht. Dit toestel was gebruikt om van zaadkorrels en fruitpitten olie te persen. Het gebouw van de "**Hamer**" (Ijzermolen) is een trots van het museum. Drie grote watermolen wielen werken dankzij de kracht van water. Het eerste wiel brengt een grote blaasbalg in werking. Het tweede wiel zorgt ervoor dat twee hele grote houten hamers tegelijk een ijzeren stuk kunnen bewerken. Het derde wiel brengt een slijper in beweging. Hiermee kon het harde werk gemakkelijker gedaan worden.

3.4 Het Bezoek: Een schitterend dag in het Houten Stadje

IK was onder indruk toen ze Het Wallachijs openluchtmuseum bezocht. Met een stuk van geluk heb ik mijn bezoek op een dag voor een feestdag doorgebracht. Dankzij dit mocht ik rustig genieten van een sfeer van Het houten stadje in Rožnov. Het was niet te druk. Het stadje leefde in een prettige sfeer van het kuuroord begin 20ste eeuw. Mensen liepen rond in kostuums van die tijden. Men had zelfs de mogelijkheid een kostuum aan te trekken en een foto in een oud atelier te laten nemen.

Op een schitterende zonnige dag ben ik ineens in een andere wereld beland. Daar loopt een bloemmeisje met een grote hut en maandje vol bloemen. Hier zit een pottenbakker zijn beeldige voortbrengsels te verkopen. Het is druk op een hof van de kroeg. Typische Wallachijse specialiteiten zijn in de aanbieding. In het gebouw van voormalig stadhuis van Rožnov pod Radhoštěm is een kruidenierswinkel. Bovenop in het gebouw zit de postmeester bij wie men tegenwoordig allerlei boeken en postkaarten met betrekking tot het museum, kan kopen. In de grote tuin van het Hoofdmanhuis uit Velké Karlovice kan men koffie drinken uit vers gebrande koffiebonen. Kraampje met

schapenwolgoederen mag niet missen. Een badtombola en verschillende zoetigheden, wafels en Wallachijs koek "frgál" horen er ook bij. Lekker zeg!

Kijk eens die dames met een mooie jurk, fijn hoedje en wit zonneschermje! Een jonge man die gebak verkoopt, loopt gezellig kletsend langs. Daar brengt een oude auto de mensen van de trein naar de badstad. En hier rijdt het brikje getrokken door paarden. Natuurlijk volksmuziek, volksliederen, viool en cimbaal wordt gespeeld op het plein. Wat ik werkelijk een leuk extraatje vind is het optreden van mannelijke sprotclub. Het historische zwempak blauw en wit gestreept past ze heel goed. Opvolgende rust en zonnebad langs het riviertje maakt de gezelligheid van de dag compleet.

4 Zuiderzeemuseum

4.1 Het bezoek

Toen ik op de parkeerplaats voor het Zuiderzeemuseum aankwam was ik heel verbaasd. Er was enkel een modern gebouw te zien met erop de juiste naam van het museum. Ik vroeg me af hoe ver zou ik moeten lopen tot ik eindelijk de bekende schoorstenen van kalkbranderij aan horizon zou kunnen zien. Een aardige dame aan de balie heeft me met ingangskaartje aan de haven gestuurd waarvandaan een museumboot vertrekt. Met de boot komen de bezoekers naar het openluchtmuseum en ze landen juist naast de gezochte kalkbranderij. Met de boot varen op het IJsselmeer was voor mij al indrukwekkend. Het hielp me te beseffen dat ik in de richting van een vissersdorp ging. Op dat moment wist ik dat de vissers een hard leven hadden. De dag medio oktober was mooi. De zon scheen af en toe, het regende niet, aan zee waaide het redelijk hard. Ik had het koud, hoewel ik warm was aangekleed en een winterjas met capuchon had. Ik kan me moeilijk voorstellen hoe daar mensen konden wonen zonder mijn warme winterjas en schoenen.

Het Zuiderzeemuseum geeft onmiddellijk de indruk van een vissersdorp. Oude boten in de haven, klein huisjes dicht aan elkaar geplakt, vissersnetten die achter of voor het huis hangen, geur van gerookte vis en bovendien lopen er onder de toeristen kleine kinderen in klederdracht rond. Af en toe ontmoet men in het huisje een vrouw of man in klederdracht die vertelt over hoe het leven in het verleden was.

Ook de Stadsgracht met verschillende winkeltjes, vooral het Kaaspakhuis vond ik indrukwekkend. Er stonde lange rekken vol kaasbolletjes. De kaas was echt. Het rook hier naar kaas en men kon verschillende soorten kaas kopen. Een man achter de toonbank was behulpzaam en gaf uitleg van de werking van het Kaaspakhuis en de soorten kaas.

Ik bewonderde de kinderen die in klederdracht rond renden en op straat met ouderwets speelgoed speelden. Later kwam ik de Verkleedkist tegen. Toen besepte ik dat deze kinderen geen ingehuurde versiering van het museum zijn, maar zelf bezoekers zijn. Kinderen, en zij alleen, kunnen zich hier verkleden. Er is klederdracht uit Volendam en Marken in de aanbieding. Op klompen lopend kunnen ze een deeltje van oude tijden beleven. Dit is iets dat inderdaad de

sfeer van oude tijden creëert ook voor de niet verklede bezoekers. Een slimme greep van het Zuiderzeemuseum om een levend museum te worden.

4.2 *Ontstaan van het museum*

Het Zuiderzeemuseum is te Enkhuizen gevestigd. In dit openluchtmuseum aan de oever van het IJsselmeer kan men een collectie vinden die het wonen en werken in het gebied van de Zuiderzee presenteert. De tentoonstelling is gericht op de periode vanaf 1880 tot 1930. Toen stonden er vele dorpen langs de kust van de Zuiderzee. De bewoners verdienden hun brood met de visserij en daarmee verbonden ambachten. Het openluchtmuseum werd in 1983 geopend maar het binnenmuseum bestaat al sinds 1950. Dat stelt de geschiedenis van het Zuiderzeegebied tentoon.

In 12^e eeuw veroorzaakten een sterk stijgende zeespiegel en zware stormen overstroming van de kustlijn ten noorden van Amsterdam. Hierdoor ontstond de Zuiderzee. Steden als Kampen en Harderwijk, die langs de Zuiderzeekust waren gelegen, begonnen dankzij deze gebeurtenis zeevaart te bedrijven en handelsactiviteiten. Via de Zuiderzee konden de schepen Hoorn en Amsterdam bereiken. De Zuiderzee gaf ook goede voorwaarden voor de ontwikkeling van visserij. Er werd gevestigd op haring, ansjovis, bot, paling en garnalen. In 1900 waren er in de Zuiderzee ongeveer 3000 visserboten bezig. Ondanks dit enorme voordeel van de Zuiderzee bleef haar water een grote bedreiging voor Nederlandse bewoners. Daarom werd besloten om de Zuiderzee in te polderen. Voor de internationale handelsvaart was haar water in die tijd niet meer van belang. Het idee paste zeer goed bij de nieuwe tijden onder invloed van de industriële revolutie. Het uitzicht op nieuwe landbouwgrond was heel aantrekkelijk.

Op 28 mei 1932 werd de Afsluitdijk tussen Noord-Holland en Friesland klaargemaakt. Hierdoor ontstond het IJsselmeer dat door de Afsluitdijk van de Waddenzee afgesloten is. Het water van de voormalige zee werd steeds zoeter en sommige vissensoorten (voornamelijk de ansjovis en de haring) verdwenen. Dit betekende dat de meeste vissers hun broodwinning moesten opgeven. Ook hiermee verbonden ambachten en bedrijven als vishandelaars, zeilmakerijen, scheepsbouwers, rokerijen, kuiperijen, mandenmakerijen en scheepswerven gingen langzaam verloren. Daarmee gingen dus de specifieke kenmerken van het Zuiderzeegebied in snel tempo verloren.

Enkhuizen werd in 1946 als de geschikte plaats voor een openluchtmuseum over het verleden van het Zuiderzeegebied gekozen. S.J. Bouma, de directeur van het Nederlands openluchtmuseum te Arnhem vond dat dit de een gelegenheid was om iets bijzonders te creëren: "Openluchtmusea zijn er vele in Europa, maar waar vindt men een openluchtmuseum, dat op het water georiënteerd is!...Hier is de gelegenheid om nu werkelijk iets te maken, dat enig is op de wereld."^a

Het plan was om het museum in twee exposities te verdelen. Een binnenmuseum zou de geschiedenis van de Zuiderzee en IJsselmeer presenteren. Het buitenmuseum is langs het water van IJsselmeer gelegen, zodat de vissersplaatsen authentiek kunnen zijn. Bouma stelde zich een openluchtmuseum voor dat levend is. Schepen varen, mensen zijn aan het werk, de molen draait en de rokerij met haar doordringende geur maakt de sfeer compleet.

Het binnenmuseum werd al in 1950 geopend maar het openluchtmuseum bleef alleen een droom. Pas bijna twintig jaar later ontstond een werkelijk plan van het openluchtmuseum, dat uiteindelijk gerealiseerd werd. Historische plattegronden van de voormalige dorpen op de oever van de Zuiderzee hebben als een inspiratiebron gediend. Op deze manier werd aan de authenticiteit van de plaats voldaan. Dankzij de historische kaarten kreeg het buitenlandmuseum de vorm van een reëel visserdorp. Deze betreft ligging, stratenpatroon, perceelindeling en ook de randschikking van planten. Na een langdurig ontwerp- en bouwproces werd het buitenmuseum in 1983 geopend. Het eerste gebouw, dat naar het Zuiderzeemuseum overgebracht werd, is de kapel uit Den Oever. Sommige gebouwen zijn in hun oorspronkelijke staat behouden.

4.3 Kalkbranderij

In het museum kan men verschillende technische bezienswaardigheden bekijken. De eerste is een kalkbranderij. Kalkbranderijen waren belangrijk leveranciers van schelpkalk voor de Nederlandse bouwnijverheid. **Kalkbranderijen** stonden altijd aan het water zodat alles per schip vervoerd kon worden. De schelpen werden in het vuur gezet, na 24 uur werden ze weggeschept. De gebrande schelpen werden daarna naar een nabijgelegen leshuis vervoerd en op de vloer gelegd. Er werd water over gegoten en na enige tijd vielen de schelpen uit elkaar als wit poeder – kalk. De kalkbranderijen

waren tot de Tweede Wereldoorlog in gebruik. Na de Tweede Wereldoorlog schakelde men in de bouwnijverheid naar het cement. De kalkbranderij in Akersloot, die nu een onderdeel van het Zuiderzee openluchtmuseum vormt, bleef in werking tot 1976. Drie van haar vier ovens werden naar het museum overgebracht.

4.4 Vissersdorp

De volgende rij huizen komt uit **Monnickendam**. Deze huizen waren gebouwd rond 1850. Ze werden bewoond door gezinnen die in de vishandel hun brood verdienden. De mensen die hier woonden, werkten op het scheepswerf, bij de ansjoviszouterijen en de rokerijen. De rokerijen die oorspronkelijk in de buurt van deze woningen stonden, hielden de buurt voortdurend in een vervelende rook. De meeste mannen in de buurt werkten in de rokerijen. Ze verkochte de vis dagelijks op de markt in Amsterdam. De vrouwen werkten vaak ook in de rokerij en hun kinderen begonnen daar als hulp, zo gauw ze de leeftijd van 12 jaar bereikten. Het rijtje van deze woningen stond aan de achterzijde aan de Zuiderzee. Door hun ligging gingen de huizen enkele keren per jaar onder het water. In deze gevallen werd de uitrusting helemaal naar boven versleept. Na de overstroming moesten de bewoners hun huis grondig schoonmaken. Dit probleem was verleden tijd na de afsluiting van de Zuiderzee in 1932. Het buurtleven speelde zich meestal af buiten voor de huizen. Bij mooi weer zaten daar mensen te handwerken en praten. Achter het huis stond vaak een schuur waar vis werd schoongemaakt of een rokerij. Hier en daar stond een kippen- of kolenhok. Achter het huis was een plaats met een regenwaterbak en een toilet. Na de afsluiting van de Zuiderzee is het leven in de buurt aanzienlijk veranderd.

De volgende verzameling vissershuisen komt uit het dorp **Zoutkamp**. Dit dorp is gelegen in de provincie Groningen aan de belangrijkste weg uit de stad Groningen naar de zee. Rond 1900 woonden er 900 mensen in dicht op elkaar gebouwde huizen. De huizen waren vaak alleen via nauwe paadjes te bereiken. Ook al woonden er in het gebied voornamelijk boeren, in Zoutkamp leefde men van visserij.

De vissers visten op de Noordzee en bewerkten de vangst in het dorp. Deze werd geconserveerd door de vis te zouten of te drogen. De vis werd vervoerd

naar de markt in Groningen of door venters met maanden naar de dorpen in omgeving. Er waren in het dorp ook schelpenvissers, die de voorraad schelpen verzorgden voor verschillende kalkbranderijen in het noorden van Nederland.

Eind 19^e eeuw waren de vissers van Zoutkamp niet meer in staat te concurreren met vissers van andere gebieden. Het dorp ging vanaf die tijd economisch achteruit. Er werd nog in kleine mate gevist op garnalen. De ontwikkeling van vervoermiddelen maakte het mogelijk om de garnalen in hogere mate te vangen en verkopen. Voor de Eerste Wereldoorlog tekende de verkoop van consumptie garnalen enorme bloei die tijdens de oorlog stopte. Na de Eerste Wereldoorlog is Zoutkamp opnieuw een belangrijke vissersplaats geworden. Dankzij het verbod op de Noordzeevisserij en de hoge prijzen in verband met het gebrek aan voedsel. Toen ontstonden in het dorp vele bedrijven voor het roken en zouten van vis. Na de Tweede Wereldoorlog nam de vraag naar de consumptie garnalen toe en de garnalenindustrie in Zoutkamp uitgroeide tot een van de grootste in Europa.

De ligging van huizen in het museum is volgens de oorspronkelijke structuur van het vissersdorp Zoutkamp. Het grondwater in het dorp was brak daarom werd het regenwater als drinkwater gebruikt en achter het huis stond een put om het water te vangen.

Het eerste huis van Zoutkamp is een **Reddingboothuis**. Het komt uit Moddergat waar in 1878 een Redding-Maatschappij een reddingstation opende. Het Reddingboothuis stond in het dorp en de boot moest eerst naar de dijk worden gereden en over de dijk getrokken. Dit was geen gemakkelijk werk. Daarom werd deze manoeuvre regelmatig geoefend. De bemanning van het boot werd gevormd door twaalf mannen – vissers. Het boothuis was in gebruik tot 1942.

In het huis nummer 8 woonde rond 1900 de **dorpsomroeper**. Hij liep met zijn bel het dorp rond en meldde nieuws aan zijn bewoners. Bij aankomst van een vissersschip in de haven riep hij uit dat de afslag zou beginnen. Wanneer iemand iets wou verkopen of iets had verloren, betaalde hij de dorpsomroeper om de boodschap te vermelden.

Een huis van **garnalenvisser** is uitgerust zo als het in 1925 was. De garnalenvisser woonde hier met zijn vrouw en dochter. Zij hielpen hem met het verwerken van vis en onderhoud van zijn schip. De vissers kookten de garnalen gelijk aan het boord. Na aankomst in de haven werden de kleine garnalen op

rekken aan de dijk gedroogd. Gedroogde garnalen werden aan vismeelfabrieken. De vrouwen pelden thuis de grote garnalen. Deze werden door de groothandel in het land zelf en ook in grote mate in het buitenland verkocht.

Het volgende huis stelt een **schoenmakerswerkplaats** tentoon. De werkplaats van Terschelling was in gebruik tussen jaren 1912 en 1978. Na het overlijden van zijn eigenaar is de werkplaats naar het openluchtmuseum gebracht.

Vollenhove lag vroeger aan de kust van Zuiderzee. Vanaf 1938 is de stad een onderdeel van Noordoostpolder en ligt aan het nieuw gecreëerde Vollenhovermeer dat een onderdeel van het IJsselmeer is. De afsluiting van de Zuiderzee bracht ook aan Vollenhoevers einde van hun welvaart als een belangrijk visserscentrum. Deze verandering had ingrijpende gevolgen voor de economie in het gebied.

Vollenhove is een oude stad. Haar ontstaan dateert tot in de Middeleeuwen. De stad had haar bloeiperiode in de 15^e eeuw. Toen was de stad belangrijk voor haar visserij productie en was ook een bijstad van de Hanze. Daarnaast waren de belangrijkste bronnen van bestaan de landbouw en de overslag van turf. Met het groeiend belang van de stad verhuisde adellijke families naar de stad, die een bestuurscentrum voor de drie noordelijke provincies – Groningen, Friesland en Overijssel is geworden. Haar status van bestuurscentrum verloor Vollenhove na de Tachtigjarige Oorlog. De adel verhuisde naar belangrijker centra van het land en de turfgraverij in de omliggende gebieden werd beëindigd. Begin 19^e eeuw waren enkel de landbouw en de visserij gebleven voor de mensen om er hun brood mee te kunnen verdienen. Geen van deze twee mogelijkheden bood genoeg verdienste aan de mensen om daarvan fatsoenlijk te kunnen leven. Er heerste in de stad in redelijk grote mate armoede.

Gelukkig is er in medio 19^e eeuw aanzienlijke verandering gekomen wat de economische situatie betreft. Langzamerhand steeg een aantal vissers in de streek. Een lokale ondernemer bouwde om deze reden in 1852 een grote bokkingrokerij samen met ansjoviszouterij. Dit had grote invloed op de ontwikkeling van de plaatselijke haven. Gemoderniseerde vervoermiddelen – stoomvaart en trein – konden de gerookte vis met succes naar Duitsland vervoeren. Uitvoer van de vis werd voor Vollenhovers een bron van goede

verdiensten. Steeds meer vissers brachten hun vangsten naar de haven. Mensen die eerder in slechte omstandigheden in fabrieken werkten begonnen in plaats daarvan hun werk als visventers. Bovendien werd in de stad een scheepswerf gevestigd.

Om de enorme bloei van visserij te schetsen noem ik nu enkele cijfers. In 1850 waren er in Vollenhove 30 schepen en 70 vissers. Toen de visserij de plaatselijke economie ging domineren groeide het aantal schepen tot 113 met 244 vissers. Niettemin de visserij is afhankelijk van goede vangsten en goede prijzen. Dit betekent dat ook na ontwikkeling van visserij de mensen hier in de slechte jaren van de bedeling moesten leven.

Tussen jaren 1884 en 1904 werd de haven uitgebreid. Het beeld van Vollenhoeve was toen werkelijk levendig. Er waren elf rokerijen, twee zouterijen en drie garnalenpellerijen in de stad. Drie handelaren en vijfendertig visventers verkochten de vis aan de consumenten.

Helaas ging de vishandel rond de eeuwwisseling weer achteruit. En de Eerste Wereldoorlog met de hoge prijzen van voedsel betekende voor de Vollenhovense visserij de laatste goede jaren. Al de beslissing om de Zuiderzee te sluiten had als gevolg dat de schepen werden verkocht en vissers hun verdienste op andere plaatsen gingen zoeken. Nieuwe investeringen werden niet meer gedaan. Tussen 1927 en 1929 trokken 175 personen naar textiel fabrieken in Twente. Steeds bleef de visserij de plaatselijke belangrijkste bron van het bestaan tot aan de afsluiting van de Zuiderzee.

In **Woonhuis nr. 19** bevindt zich een kleine tentoonstelling over tocht van visser uit Durgerdammer en zijn twee zonen. Het is een voorbeeld hoe moeilijk het leven van de visser speciaal in de winter was. Deze drie mannen visten in de winter van 1849 veertien dagen op een ijsschots in de Zuiderzee. Zij namen hun slee en gingen vissen in de gehakte gaten in het ijs. Maar ze belandden op een ijsschots waar ze veertien dagen moesten doorbrengen voor ze door andere vissers gered waren. Slechts één van de zonen had het trieste avontuur overleefd. De eigenaar van het huis Frederik Croes was een van de redders. De tentoonstelling laat verder zien hoe er in de winter op de Zuiderzee werd gevestigd.

In het volgende huis is de werkplaats van een borstelmaker ingericht. Er werden borstels en bezems voor huishoudelijk gebruik gemaakt en in de omgeving van Enkhuisen verkocht. Zijn zonen hadden de zaak overgenomen.

In 1913 bouwden ze een klein fabriek achter het huis. De fabriek stelde zestien mensen te werk maar werd na de Tweede Wereldoorlog gesloten.

Urk is een voormalig eiland uit de Zuiderzee. Voor de mensen hier is het gevoel van eiland nog steeds levend. Ze zegen bijvoorbeeld niet dat ze "in Urk" wonen maar "op Urk". Voor het droogmalen van de Noordoostpolder bevond dit kleine eiland omsloten door het water zich in isolement. In de 18^e eeuw bestond er regelmatig vervoer naar het vasteland. Het eiland was met het vasteland verbonden dankzij de veerdienst op Kampen en twee kofschepen voor vrachtvervoer naar Amsterdam. Na 1870 mocht men al dagelijks vervoerd worden van het eiland Urk naar het vasteland via de waterweg. Niettemin kreeg het eiland pas in 1890 een werkelijk goede verbinding dankzij de stoombootdienst van Kampen via Urk naar Enkhuizen. De bewoners konden toen in een dag heen en terug reizen. Dit was een wonder dat nooit eerder bestond. Ook al was deze verbinding een grote hulp voor de inwoners, bleven ze afhankelijk van hun eigen voorraad. De bestaansbron voor deze mensen was de visserij op de Zuiderzee en de Noordzee. Natuurlijk waren er op Urk ook diverse nevenbedrijven van de visserij te vinden: scheepswerven, zeilmakerijen, mastenmakrijen en vishandelaren. Een verbazend feit is dat op het kleine eilandje een groot aantal winkeltjes was (110 rond 1930). Deze werden gevoerd door weduwen of oude vissers en hadden weinig opbrengst. De winkels hielpen de vissers voornamelijk de winter door te kunnen brengen. De huizen in de haven van het dorp zijn heel dicht aan elkaar gebouwd.

In een van de huizen uit Urk is een timmerwerkplaats te zien. Daarnaast staat een huis met een winkeltje dat de bewoners van het eiland van alles kon voorzien: snoep, levensmiddelen en ook kleding. Het was hier voornamelijk op zaterdag druk, wanneer de vloot binnen kwam. Vrouwen gingen boodschappen doen. Hiernaast staat een huis van de dorpsomroeper waarin later karpoezen werden gemaakt. Karpoes is een muts van lamsvel die in de winter door de vissers werd gedragen.

Een verzameling van huizen uit **Kampen** dient een getuige te worden van de beroerde geschiedenis van het eiland Schokland. Er wonden rond zevenhonderd mensen. De bewoners van Schokland waren in 1859 genoodzaakt het eiland te verlaten. Het werd toen besloten door de regering. Het eiland kwam onder dreiging door het water. Het was niet mogelijk om hier zware dijken op te bouwen. Daarom werd de grond van het eiland niet gedroogd en het bestond

enkel uit drie droge onderdelen verbonden door een houten pad. Het eiland werd tegen het water beschermd door houten palenschermen waarop een loopplank was gezet. Deze plank vormde verbinding tussen de drie stukjes land. Bij hoge vloed verdween het pad onder water. Het was te duur om het eiland na elke overstroming te herstellen. Het beschermen tegen het water bracht hoge kosten die de bewoners niet zelf konden betalen. De inkomsten uit visserij waren te laag. Voor de regering begonnen de armoede van de bewoners en de kostbare strijd tegen water teveel te zijn. De plaats werd langzamerhand onbewoonbaar. Daarom werd besloten het eiland te ruimen.

De bewoners die van visserij leefden vestigden zich in de dorpen langs de Zuiderzee. In Kampen ontstond een eigen buurt voor de vluchtelingen uit Schokland. Bijna honderd jaar later in 1942 is Schokland een onderdeel van de Noordoostpolder geworden. De mensen uit Schokland bleven in hun nieuwe woonplaats hun beroep uitoefenen. Ze hielden vast aan hun klederdracht en dialect. Maar de volgende generaties verlieten de visnijverheid die geen goede winst meer bracht. Ze verlieten de Schokkersbuurt voor beter werk in andere regio's en hiermee is de traditie van Schokland verloren. Met het afbreken van de buurt in Kampen waren enkele originele fragmenten naar het Zuiderzeemuseum gebracht en kopieën van de huizen gebouwd. Deze panden waren dus door vissersfamilies bewoond. Op een heel kleine ruimte woonden soms zelfs dertien mensen. Zij sliepen in bedsteden en tussen de vissersnetten op zolder.

In **IJsselmuiden** ontstond gedurende 19de eeuw een aantal kleine wasserijen. Er was genoeg schoon water van de IJssel en daarmee verbonden poldersloten. De stad was heel goed bereikbaar uit verschillende regio's van het land. Via de waterweg kon er vervoerd worden naar het binnenland maar ook naar de plaatsen aan de Zuiderzee. Bovendien bestond er een spoorverbinding tussen het dorp en Zwolle. Rond de eeuwwisseling waren er vier klein wasserijen. Burgers uit onder andere Harlingen, Enkhuizen, Amsterdam en den Haag lieten hier hun kleding wassen.

In het museum bevindt zich het familie bedrijf **Wasserij** Van der Kamp. De eigenaar met zijn gezin woonde in het huis voor de wasserij. De familie behoorde tot de gegoede bewoners van het dorp. Het huis is rijk ingericht. Het voorhuis werd alleen op zondag gebruikt. De familie leefde in de keuken. Het familie bedrijf was tot 1934 in werking. Het wasgoed was hier ouderwets

gebleekt. Eerst werd het in een zuurbad gedompeld en daarna op de bleekvelden achter de wasserij gelegd. Blekend in de zon verdwenen de vlekken en het linnengoed was weer schoon. Na 1850 werden wol en linnen gewisseld door katoen. Katoen kon veel eenvoudiger gewassen worden. Het katoenen wasgoed kwam in grotere hoeveelheid voor want katoen redelijk goedkoop. Om het werk te kunnen doen begon de wasserij aan was eenvoudige mechanisatie van het wasproces. Eerst gebruikte ze de paardenkracht. Een paard in een rosmolen dreef de grote houten wasinstallatie aan. In 1910 begon de wasserij de stoomkracht te gebruiken. Daarmee kon veel meer wasgoed tegelijk gewassen worden. Ook centraal verwarmingsstelsel stond dankzij de stoomkracht in werking. Dat vergemakkelijkte het drogen van enorme hoeveelheid van het wasgoed. De hele familie Van der Kamp werkte in de wasfabriek. Het werk was ongezond en zwaar. Men moest werken met chloor en loog, spoelen en mangelen werd manueel gedaan.

4.5 Stadsgracht

In het museum ligt onder andere een stadsgracht met verschillende soorten huizen gebouwd aan zijn oever. De huizen hebben hun overtuinen volgens voorbeelden van huizen uit Friesland. De tuinen liggen aan de overkant van de straat waaraan het huis is gebouwd. In de tuin werd de was gedaan, er werden kippen gehouden en het diende als opbergplaats voor hout, visserijgereedschap en karren. Ook al zijn de huizen redelijk klein, woonden er vaak tot tien familieleden.

Verder staan er een Friese boerderij, een rij van huizen uit de 17^e eeuw. Deze waren oorspronkelijk houten huizen met rieten dak. Maar met de loop van de tijd zijn de huizen verbouwd in steen en vergroot. De huizen zijn in deze vorm in het museum te zien.

Aan de overkant van de gracht staat bebouwing die meer stedelijk is. Het is gevormd volgens de plattegrond van Edam. Huizen die hier staan zijn natuurlijk ook rijker ingericht.

Kaaspakhuis is een gebouw dat diende als opslagplaats van kaas. Het was gebouwd rond jaar 1900. Twee keer per jaar, in mei en augustus werd het pakhuis volgeladen. De lading bestond uit 15 000 magere Goudse kazen van 4 kilo. De kazen werden regelmatig omgedraaid en met olie gesmeerd. Op deze manier werden ze beschermd tegen uitdroging en het verschimmelen. Na drie maanden werd de rijpe kaas naar Rotterdam vervoerd en daarvandaan naar het Caraïbisch gebied uitgevoerd. Het pakhuis werd in 1965 gestaakt.

Een huis van het handelscentrum van Hoorn dateert zijn oprichting tot in de 17de eeuw. Het huis behoorde aan een familie van de bakker. De **bakker** woonde hier boven zijn winkel en de bakkerij. De uitrusting van de winkel komt uit Alkmaar. De ruimte wordt tegenwoordig gebruikt als restaurant.

West- Friesland

In Friesland was het gebied langs de Zuiderzee bekend door akkerbouw, bloembollen en fruitteelt. De oogst werd vervoerd uitsluitend per veldschuit. De akkers waren vaak enkel over water te bereiken. Wat men hier in het Zuiderzeemuseum kan zien is een speciale opbouw van de Westfriese dorpen. Het zijn smalle wegen met een wegsloot aan de ene kant en huizen aan de andere kant. Achter de bebouwing bevindt zich alweer een sloot. Deze voor het vervoer belangrijke wegen liepen dus voor en achter het huis. Het ziet er schilderachtig uit. Men kan dan goed beseffen hoe belangrijk het water is geweest in het leven van het Nederlandse volk. Een veldschuit geladen met appels en peren dient als herinnerring van belang van plaatselijke akkerbouw. Kleine bruggetjes liggen over de sloot. Deze zijn met de tijd uit het dorpsbeeld verdwenen. Het museum bewaart ze compleet. Ze hebben zelfs het uitneembare deel om de schepen door te laten varen. Oorspronkelijk houten huizen zijn met de eeuwen met baksteen verbouwd maar ze behielden hun houten topgevels in groen geschilderd.

Hier staan naast elkaar woonhuisjes van arme gezinnen en kleine boeren. De huizen met hun inrichting dateren uit tweede helft van 19de eeuw of juist het begin 20ste eeuw. Een van de huizen diende als **werfschuur** waarin de eigenaar met zijn zoons bouwden en repareerden houten schuiten en deden timmerwerk. In de hoek tussen Friese huizen en de sloot bevindt zich de typisch Westfriese boomgaard met appel-, pere- en pruimebomen.

4.6 Kerkbuurt

Ook in dit openluchtmuseum ontbreekt een kerk niet. De kerkbuurt is een reconstructie van Hindeloopen begin 20ste eeuw. In het museum staat de kapel uit Den Oever omringd door een klein kerkhof en bebouwde straat die van achterkant aan een sloot grenst. Dit soort kerkbuurt is typisch voor eilanden Wieringen en Texel en voor sommige gebieden in Friesland en Groningen. Deze kerk werd in 1967 als eerste object naar het openluchtmuseum gebracht. Van Tsjechisch oogpunt is de geschiedenis van deze kapel heel interessant. De kapel dateert uit de 15^e eeuw. In de 16^e eeuw werd aan de voorzijde van de kapel een ziekenzaal gebouwd. De ziekenzaal werd niet naar het openluchtmuseum overgebracht. Bovendien diende de kerk niet alleen om godsdienst uit te oefenen. Maar ook natte goederen uit schepen mochten tegen betaling in de kerk gedroogd worden. Dat is iets ondenkbaars in onze katholieke streken.

Tegenover de kerkingang staat een **postkantoor** waarvoor een rij leilinden staat. De linden geven schaduw aan het huis en hielden de kamer ook in de zomermaanden in koelte. De inrichting van postkantoor geeft een beeld rond 1917. Hiernaast staat een kopie van de **dorpsschool**. Het lokaal is ingericht als een lagere klas uit ongeveer 1905. De school was gebouwd in 1828. Oorspronkelijk was het lokaal groter en samen met wat nu woonruimte is, maakte een gedeelte. Toen kregen hier ruim honderd leerlingen de les. De volgende huizen in de kerkbuurt zijn: houtdraaierij – hier werden ambachtelijk stoelpoten, balusters en tafelbladen gemaakt. Verder staan feestartikelenwinkel uit Amsterdam en ansjoviszouterij uit Monnikendam.

Van de kerkbuurt komt men aan huizen afkomstig uit **Harderwijk**. De stad was in de middeleeuwen een centrum van lakenindustrie. In de 17^e eeuw waren hier vele **stadsboerderijen** gevestigd. Deze mochten hun vee buiten de stadsmuur op de gemeenteweide grazen. Naast de boerderij staat huis dat veranderd werd in de kruidenierswinkel in 1906. In deze winkel konden de stadbewoners van allerlei waren kopen: suiker, koffie, zeep, droge worst en snoep. Tegenwoordig is deze winkel steeds in werking en de museumbezoekers

kunnen hier vele soorten van snoep kopen. Van mijn eigen ervaring mag ik zeggen dat hier bijzonder heerlijk ruikt naar het drop.

In elk dorp bevond zich een **smederij**. De smid specialiseerde zich of in het beslaan van paarden of in het repareren van kachels. In vissersdorpen waren dat sloopsmeden die vooral de uitrusting van schepen en gereedschap van vissers maakten. Bij een vissersdorp behoren ook andere typische ambachten: **zeilmakerij, mandenmakerij, kuiperij**.

De **zeilmaker** was natuurlijk een belangrijke persoon voor elk vissersdorp. Hij maakte zeilen en dekkleden voor de vissersboten. De zeilen werden met de hand genaaid. Dat lijkt me wel een hard werk. Gelukkig bestond er na 1910 de mogelijkheid om de naaimachine in de zeilmakerij te gebruiken. Behalve zeilen maken, waren ze ook bezig met het verkopen van touw, netten, olie en teer aan de vissers.

Kuiperij is in het Nederlandse vissersdorp een van de belangrijkste ambachten. Men zou zich niet mogen voorstellen dat de vissers met een vat wijn de zee op gingen. Maar de vaten waren gebruikt om gezouten haring of ansjovis te bewaren. De gezouten vis werd in het vat gestampt en dicht gesloten. Op deze manier was de vis lang te bewaren. Er werd in Nederland met de ansjovis gespeculeerd. In de jaren van gebrek aan de vangst was steeg de prijs hoog. De prijs steeg ook met de rijpheid van het product. De vier jaar oude ansjovis had de hoogste prijs.

Zelfs over de **mandmakerij** wil ik hier nog wat meer vertellen. In Tsjechië werden manden gebruikt om dingen te veerplaatsen – wasgoed, fruit, groente, hooi en dergelijk. Ook in Nederland werden manden gemaakt voor wasgoed, groente en brood. Maar behalve dat bestonden er ook vismanden. Bovendien was hun vorm afhankelijk van het soort vis. “Voor haring had men hoge ronde manden; voor bot ovale platte.”^b Om de paling te vangen gebruikte men tenen korven – zogenaamde kubben.

De huizen uit **Marken** staan in het museum een stukje verder van de rest. Ze zijn gelegd aan de haven waarin verschillende ouderwetse boten stilliggen. Het beeld is schilderachtig en maakt een werkelijke indruk van een vissershaven. Deze huizen zijn bijzonder omdat ze met verwachting van hoog water zijn gebouwd. Marken is een eiland in het Markermeer, voormalig Zuiderzee. Sinds 1957 is Marken door een dijk verbonden met het vaste land. In oude tijden

bouwden de inwoners hun huizen op verhogingen in het land. Ze waren er aan gewend dat het eiland regelmatig in herfst en winter onder het water liep. De rij huizen die in het openluchtmuseum staan was oorspronkelijk gebouwd op palen. Deze onderbouw van de huizen werd later met steen verbouwd. Onder het huis bewaarde de inwoners spullen die nat konden worden. Een familie woonde in de eerste verdieping. De kleine dieren zoals kippen of konijnen werden bij de overstroming op zolder gezet. Wanneer het eiland onder water kwam, hielden mensen contact met elkaar dankzij boten. Langs de haven stonden hoge palen om te voorkomen dat de boten met hoog water op de kade liepen. Aan de zee kant was een palenscherm gemaakt om de haven tegen de sterke golfslag te beschermen. De regelmatige overstromingen hadden één voordeel. Zo als in het Oud Egypte werd de grond beter en bracht goede oogsten. De Markers verkochte de hooi van de beste kwaliteit. Het werd vervoerd naar het vasteland. De woonruimte van deze huizen is typisch geel en blauw geschilderd en met blauwe boorden versierd.

5 Het Openluchtmuseum Vysočina

Veselý Kopec

Het openluchtmuseum Veselý kopec bevindt zich in het midden van de Tsjechische Republiek in een heuvelachtig hoogland Vysočina⁶. Het stelt de volksarchitectuur van de heuvelachtige regio Vysočina voor. De tentoongestelde boerenhoeven staan hier op afstand van elkaar verstrooid op een heuvel. Ze geven de indruk van werkelijk dorp. Het dorp vertoont de levensstijl en werk van kleine boeren vanaf medio 19^e eeuw tot de helft van de 20^e eeuw. Behalve de kleine woongebouwen en boerderijen zijn hier ook technische bezienswaardigheden te zien, die met het water aangedreven werden.

Dit museum werd langzaam opgebouwd dankzij enthousiasme van een paar mensen dat voor de instelling van monumentenzorg werkten. Aanvankelijk beoefenden ze hun bezigheden rondom oude getimmerde huizen uit pure liefde tot volksbedrevenheid en cultureel erfgoed. Aan het begin hebben ze zich ingespannen voor bewaring van huizen, die waardevolle voorbeelden van volksarchitectuur voorstellen. Deze huizen afkomstig uit dorpen rondom Veselý Kopec werden hiernaartoe verplaatst.

Veselý Kopec was oorspronkelijk een dorp dat in dit woudgebied in 16de eeuw ontstond. De kleine boeren die hier wonden hadden het moeilijk om hun brood te verdienen. Gedeeltelijk is het dorp met getimmerde huizen door de tijd ondergaan. Enkele huizen waren verbouwd en in jaren zeventig van de vorige eeuw stond er enkel één getimmerd huis. De omgeving van het huis is gevormd door pure natuur; bossen, velden en weilanden. Het werd dus een leuke plek voor verplaatsing van de geredde getimmerde gebouwen. Het openluchtmuseum werd in 1972 geopend. Tegenwoordig staan er hier dertig objecten. Veselý kopec is eigenlijk enkel een onderdeel van het Openluchtmuseum Vysočina. De rest van objecten bevindt zich op hun oorspronkelijke plaats binnen de regio. Onder het Openluchtmuseum Vysočina⁷ behoren behalve Veselý Kopec ook gebouwen in het dorp Svobodné Hamry, Betlém in Hlinsko en het dorp.

Behalve de ligging in authentieke omgeving heeft dit museum nog een voordeel, dat hem authenticiteit verleent. Naast een riviertje staat een

⁶ de naam betekent hoogland

⁷ Verzameling van Volksarchitectuur Vysočina

Watermolen. Het gebouw is overgebracht van zijn oorspronkelijke plaats maar staat in het museum op grondwesten van een grondig verbrande watermolen. Dankzij dit is de watertoevoer aan de molenvliet volledig authentiek. Veselý Kopec heeft behalve de watermolen nog volgende objecten, die gevoerd door het water worden en naast de watermolen staan. Het zijn een zaag- en een oliemolen.

Ik heb ook Svobodné Hamry bezocht op mijn tocht naar geïdealiseerde geschiedenis. Inderdaad, te midden van moderne dorps huizen, bovendien bijna naast een golfveld, lijken twee voorbeelden van oude volksarchitectuur een eiland van rust te zijn in het midden van hedendaagse drukte. Het dorp ligt in de vallei langs een riviertje en omringd door bossen en velden. Het gaat hier niet om een kunstmatig gecreëerde omgeving voor een museumobject. Hier is de sprake van echt dorp waarin het museumobject behoort al vanaf die tijd, wanneer hij nog het onderdeel van dagelijks leven was.

Het dorp ligt op korte afstand van Veselý Kopec (2km). In Svobodné Hamry staat één gebouw behorend aan het Openluchtmuseum Vysočina. Het is 'Hamer' – smederij. Het gaat hier om technisch monument. De smederij is bekend al vanaf het ontstaan van dit dorp in de 15de eeuw. Toen werd hier ijzererts geëxploiteerd en verwerkt. De bewoners van het dorp waren dus geen boeren maar ambachtslui. De smederij staat aan de oever van riviertje. Een groot houten wiel buiten het huis draaide dankzij de water kracht. Het is doorverbonden aan een grote hamer in smederij. Op deze manier ging de hamer in beweging en konden daarmee grote stukken ijzer verwerkt worden. De hamer verving de kracht van meerdere mannen.

Tegenover de 'Hamer', als men de weg oversteekt, is een authentieke kroeg uit 1794 te vinden. Het is een getimmerd huis dat al vanaf het begin als een kroeg gebruikt wordt. De kroeg is dus al meer dan 200 jaar oud. Eerlijk gezegd, dacht ik altijd dat de kroeg tot het Openluchtmuseum Vysočina behoort. Het wordt in reisgidsen en op webpagina's vermeld samen met de 'Hamer' en kasteeltje, die in Svobodné Hamry staan. Nadat ik de kroeg heb bezocht kwam ik tot zekerheid dat het inderdaad zo is. Van buiten ziet men gewoon een volgend getimmerd huis. Nadat je Veselý Kopec heb bezocht vindt je het niets bijzonders meer. Maar let op. De kroeg moet men binnenstappen. Het interieur heeft merkwaardige sfeer van oude tijden.

De oorspronkelijke vloeren, plafond en wanden van het huis zijn keurig gereconstrueerd. De uitrusting van het lokaal is niet namaak van oude

meubelen maar aan de tafels is wel te zien dat ze al tientallen jaren in gebruik zijn. De tafels zijn uit grof zwaar hout gemaakt. Op basis van de krassen in het tafelblad kan men de ouderdom van de meubelen gokken. Sommige banken zijn enkel planken aangehecht op de getimmerde muur. Voor de verlichting van het lokaal zorgen vier lampen verstopt achter een houten schep in elk hoek en groot wagenwiel met kaarsen daarop, dat boven in het lokaal hangt. Het lokaal is natuurlijk versierd met verschillende ouderwetse voorwerpen. Bij de tap staat een kachel met bakoven om de sfeer compleet te maken.

Men kan hier lekker eten kiezen uit wat de Tsjechische keuken te bieden heeft en zelfs espresso uit koffieapparaat is een keuze. Dit hoort natuurlijk niet bij het oude leven met zijn strijd voor het bestaan, dat het openluchtmuseum wil tentoonstellen. Niettemin de kroeg behoort niet aan het openluchtmuseum maar aan een ondernemer en is in het bezit van particulier. (Deze ontdekking heb ik op webpagina van de kroeg gedaan.) Voor mij representeert dit gebouw de droom van Bohumír Jaroněk, de stichter van het Wallachijs Openluchtmuseum. Hier wordt de geschiedenis levend vertoond. Volgens mij is deze plek een museum waarin jezelf een onderdeel van geschiedenis kan worden.

6 Het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem

6.1 *Volkskunde*

Aan het einde van de negentiende eeuw en in de eerste jaren van de twintigste eeuw bestond in Nederland een beweging die naar het erfgoed van de oude tijden op zoek was. Deze mensen gingen uit het Romantisme, dat literatuur, schilderkunst, muziek en cultuur in het algemeen beheerste, niet alleen in Nederland maar in het hele Europa. In Nederland waren de schilders de eerste bewonderaars van het oude plattelandsleven en van dat wat ervan was gebleven. Ze verlieten de stad die aan de middenklasse, waaronder ze vaak behoorde, zeer modern en comfortabel leven gaf. De schilder werd geïnspireerd door de natuur en volk. Boeren die rustig hun veld bewerken, groene weilanden met koeien dat allemaal trad burgerlijke huizen in op schilderijen. Zo genoemde "antimodernisten" zetten een idee door dat de gemoderniseerde gemeenschap, zoals die voornamelijk in de steden te zien is, een gevaar voorstelt voor Nederlandse nationale beschaving. De boeren en vissers waren beschouwd als dragers van een volkscultuur.

De Industriële Revolutie werd hierboven in kort geschetst om de toenmalige toestand van de gemeenschap te laten zien. De modernisatie richtte levensvoorwaarden op, die voor de meerderheid van mensen niet dragelijk waren. Het verlies van verhouding tot het land en frustratie door de geïndustrialiseerde stad legde sterk nadruk op continuïteit, op het eeuwenoude bestaan van de boerencultuur. De cultuur van de hoger sociale groepen was toen al beïnvloed door vreemde, internationale en moderne elementen. Daarom werd authentieke Nederlandse volkscultuur associeert met de plattelandsbevolking. Hiermee komt een interessante omzetting wat het aanzicht op gewoon volk betreft. De plattelandsbevolking werd in de geschiedenis, soms blijft tot de dag van vandaag, afgekeken als iets achterlijks. Het leven op het platteland bijzonder in Nederland werd wel in grote mate gemoderniseerd. Niettemin de mensen hielden zich aan hun tradities. Ondanks de enorme

verandering van de levensstijl in steden werd de oude cultuur bewaard in de manier van leven op het platteland. Sindsdien werd de volkscultuur beschouwd als zuivere en authentieke volksaard. Deze beschouwing hadden toenmalige mensen die zich in de Nederlandse volkscultuur interesseerde. Ze kunnen tegenwoordig als de eerste Nederlandse "volkskundigen" worden gezien.

6.2 *Ontstaan van het Nederlands Openluchtmuseum*

Het Nederlands openluchtmuseum is de eerste van dit soort musea in Nederland en werd in 1912 opgericht. **Frederic Adolph Hoefler** is beschouwd als de stichter van het openluchtmuseum. Ook al was het werk van aantal particulieren dat de verwoesting van oude gebouwen wilden voorkomen. Deze mensen hebben na hun eigen ervaring met bezoeken in het Zweedse openluchtmuseum de Nederlandse Oudheidkundige Bond gesticht. Het doel van openluchtmusea was volgens de bond stichters "dat een volk zichzelf leert kennen"^c

Aan het begin waren het deskundigen op het gebied van filologie, pedagogie, geschiedenis, museologie maar ook schrijvers en kunstenaars. Deze hadden contacten met Scandinavië. Ze zochten daar inspiratie voor hun werk. Rond de eeuwwisseling werden ze enthousiast over manier waarop in Scandinavië de taal, volksarchitectuur en nationale gewoontes worden gepresenteerd. Bovendien zag men de dreiging dat de karakteristiek van Nederlandse steden en dorpen verdwijnt door de industrialisatie. Onder invloed hiervan hebben ze tot stichting van het Nederlands openluchtmuseum uitgeroepen. Met woorden van F.A Hoefler zal het openluchtmuseum een plaats worden "waar men het karakteristieke van de streken samenbrengt."^d Het bouwen met baksteen van rode kleur, de verscheidenheid van streken op het platteland en harmonische ligging in het landschap behoorden volgens Hoefler tot nationaal erfgoed.

Er zijn twee dingen die ik hier wil benadrukken. Ten eerste de oproep tot stichting van het openluchtmuseum in Nederland kwam van hooggeschoolde

mensen. Ten tweede had zij sterk nationaal karakter in de zin van nationale trots. De stichters wilden de verscheidenheid van alle streken van het land voorstellen. De plattelandscultuur en gewoontes waren kenmerken van het Nederlandse volk. En ze waren in bedreiging door modernisering en buitenlandse invloeden⁸.

In april 1912 werd de Vereniging Het Nederlandsch Openluchtmuseum opgericht. Het openluchtmuseum zou gebaseerd worden op "de studie van de beschaving der plattelandsbevolking van Nederland, zoals die zich uit in woningbouw, dorpsaanleg, klederdrachten, huisraad, werktuigen enzovoort."^e De leden van de Vereniging gingen alweer naar Scandinavië om te zien en beschrijven wat de mogelijkheden van openluchtmusea zijn.

Aan het begin hebben ze zes gebouwen naar het terrein bij Arnhem overgebracht. Het museum werd pas in 1918 voor bezoekers geopend. De opening had enorme succes bij het publiek geboekt. In algemeen werd er in de pers toegejuicht met de opening van het openluchtmuseum. Het museum leek realistisch en levend te zijn. Het museum werd beschreven als schilderachtig beeld van plattelandsbebouwing. Toch bestond er ook kritische stem, die kwam uit het Centraalblad der Bouwbedrijven: "Zo mochten wel meubels in de woningen geplaatst worden, maar niet een wassen pop met oude klederdracht, want dan wilde men een illusie van leven wekken... De plaatsing van de gebouwen in de andere omgeving dan de oorspronkelijke maakte een verkeerde indruk."^f De kritiek had het verder over dat het beeld van leven romantisch is, de tentoongestelde objecten zijn uit hun oorspronkelijke omgeving weggebracht en ze verliezen hun oorspronkelijke functie. Niettemin ook de critici vonden het een positief punt dat de oude gebouwen op deze manier behouden blijven.

⁸ Bijvoorbeeld Franse mode en textielindustrie hadden invloed op het verdwenen van klederdracht.

Na de opening van het museum had een groot feest, het Vaderlandsch Historisch Volksfeest in september 1919, plaats gevonden met de gelegenheid van de verjaardag van de koningin. De bedoeling van het feest was kennis maken met het juist geopende openluchtmuseum. Er werden vertegenwoordigers van alle Nederlandse regio's uitgenodigd. De regio's zouden voorgesteld worden in "een folkloristische optocht echter, niet van verklede mensen, maar van mensen uit heel Nederland, die zelf dragers waren van de nog levende folklore."⁹ Het feest duurde bijna een week en werd massaal bezocht. Inderdaad de plattelandsbevolking in klederdracht kwam uit alle streken van het land. Er waren tentoonstellingen te zien die de tradities van streken vertoonden: een Marker bruiloft, Friese gezangen, Drentse bruiloft, Alkmaarse kaasdragers, verschillende toneelstukken, volkskunst volksnijverheid en nog veel meer.

Het openluchtmuseum had toen al het hoofdinganggebouw dat een ruimte voor museale tentoonstelling van klederdrachten gaf en een openluchttheater. De boerderijen vormde een kring en representeerden hun provincie's. Als men de kring met klokwijzers volgde, werd er een verhaal over ontwikkeling van de boerderij uitgelegd. Deze structuur heeft het museum zich behouden tot de dag van vandaag. Na de Tweede Wereldoorlog werd het museum verder uitgebreid.

6.3 Het bezoek

Het Nederlands Openluchtmuseum staat in het bos aan de rand van de stad Arnhem. Het museum verzamelt de volksarchitectuur van het hele Nederland. Men vindt hier voornamelijk boerderijen uit verschillende streken van het land. Het museum is verdeeld volgens de regio's waarvandaan de tentoongestelde gebouwen zijn afkomstig. Natuurlijk vind men hier ook verschillende werkplaatsen met tentoonstelling over ambachten die in de streek uitgeoefend waren.

In het Nederlandse landschap mogen de windmolens niet ontbreken. Water en boten horen er ook bij en zijn voornamelijk te vinden in het deel behorend aan Zaan en Marken.

In het openluchtmuseum zijn ook mechanische bezienswaardigheden te vinden. Wasserij en blekerij vertonen hoe het wasgoed voor het gegoede boergerij rond 1900 werd gedaan. In deze kleine fabriek werden molenwerk, stampkuipen en paardenkracht gebruikt. In het gebouw van papiermolen wordt het maken van papier voorgesteld. In de drukkerij verder op de weg kan men zien en horen hoe het papier werd bedrukt. Een tentoonstelling van weefgetouwen mag niet ontbreken. In provincie Drente was de textielindustrie belangrijk. Behalve windmolens vinden wij hier ook een korenmolen en zaagmolen.

Beetje verbazingwekkend zijn de gebouwen die in het land binnen de industriële revolutie zijn opgegroeid. Stoomzuivelfabriek "Freia" uit Friesland begon in 1879 room en later kaas produceren. Voor de Friese boerinnen betekende dit een einde van hun inkomsten van thuisgemaakte boter en kaas. De kopie van Tramremise uit Arnhem en daaraan behorende trams storen in mijn ogen het beeld van het Nederlandse platteland. Volgens mijn mening horen ze in de stad en niet in het museum van volksarchitectuur. Niettemin ze blijven aantrekkelijk voor kinderen en mensen, die probleem hebben het grote terrein van museum te voet te bereiken.

In 1987 dreigde de regering het Nederlands Openluchtmuseum te sluiten vanwege sterk dalende bezoekersaantallen. Het publiek kwam op tegen deze doelstelling. Vanaf die tijd nam het museum andere koers. Behalve het leven op het platteland kreeg ook de industriële ontwikkeling aandacht. Het museum heeft oom meer leven gekregen door demonstraties van de ambachten. Bovendien worden er tegenwoordig verhalen verteld over immigranten die naar het land komen. Maar ook verhalen van mensen die het land vertrokken hadden.

In 2005 won het Nederlands Openluchtmuseum de Europese prijs voor het Museum van het jaar.

7 Conclusie

Het idee van openluchtmuseum is eind negentiende eeuw ontstaan. Een vraag waarom men de behoefte kreeg, om iets alledaags als huizen van gewone en arme volk, te bewaren, is voor de hand liggend. Deze huizen worden niet als kunstwerk beschouwd. Ze representeren geen architectonische stijl in de zin van kunst. Deze gebouwen waren niet bedoeld voor versiering maar hadden voornamelijk praktisch gebruik. De huizen diende aan de mensen die daarin woonden. Ze waren niet gebouwd om geschiedenis te vormen maar het heden.

Waar moet men het antwoord gaan zoeken? Ik ben begonnen met het zoeken bij de industriële revolutie. Gevolgen die de industriële revolutie had, waren beslissend voor het ontstaan van het idee van openluchtmusea. Één ding is hier belangrijk om te kunnen verstaan. Negentiende eeuw betekende voor het hele Europa aanzienlijke vooruitgang qua werksproces en daaraan verbonden levensstijl. De werkproductiviteit is in de grote mate verhoogd. Dankzij medische ontwikkeling en massaproductie werd het sterftcijfer tegengehouden. Tegelijkertijd veroorzaakte deze veranderingen afwijking van de traditionele houding tot het werk.

Mensen verlieten hun dorpen op zoek naar de betere verdiensten in de stad. Het werk was er genoeg, zelfs voor vrouwen en kinderen. De werkkraft was toen misbruikt. Mensen moesten hard werken in fabrieken. Ze verdienden weinig om fatsoenlijk te kunnen leven. Het hele gezin bewoonde één kamer die nauwelijks ingericht was. De straten waren smerig en druk. Het leven in de stad was moeilijk omdat man alleen kon eten wat hij gekocht had. Maar het loon was laag. Met het verhuizen naar de stad was men zijn akertje en daarmee ook voorraden van voedsel kwijt.

Dit gaat hand in hand met het verliezen van verhouding tot de natuur. Een langdurend proces dat tegenwoordig zware gevolgen heeft. Vanaf de industriële revolutie is men van de natuur minder afhankelijk. Gelijktijdig ontstaat er gebrek aan de geneeskracht die het leven in evenwicht met natuurwet brengt. Deze veranderingen werden in de laatste decennia van negentiende eeuw een kern van de geleerde- en kunstwerken. Onder invloed van de romantiek ontstond bewondering tot de natuur.

Natuur

Toen ik in het Wallachaijs Openluchtmuseum en in het Zuiderzeemuseum was moest ik continu aan één ding denken: de natuur. Allebei musea zijn voorbeelden van de strijd met harde natuurlijke omstandigheden. Aan de ene kant zijn het bergen, aan de andere kant is het water.

Een openluchtmuseum bewaart niet enkel geschiedenis maar ook de waarden. Het is herinnering aan leven dat wij tegenwoordig bijna niet kennen. Eerder waren mensen sterk afhankelijk van de natuur. Ze moesten eten wat in hun natuurlijke omstandigheden bereikbaar was. Hun huizen zijn gebouwd om de verwoesting te voorkomen in geval van storm, overstroming, harde wind of lange periode van vorst. Nog belangrijker zijn de opslagplaatsen van hun voedselvoorraad keurig gebouwd. Geen voedselvoorraad voor de winter betekende honger, speciaal in de bergen of op een eiland.

Het is verbazingwekkend hoe ze alles konden gebruiken wat de natuur hem gaf. Rožnov is een prachtig voorbeeld van het geschikte werk met hout. Men had het hele huis uit hout gebouwd zelf de dakpannen. De technische gebouwen zoals watermolen of hamer zijn voorzien van houten mechanisme. In het Zuiderzeegebied zien we vaker huizen gebouwd met baksteen. De baksteen werd gemaakt uit leem en was dus goedkoper dan hout. In vergelijking met bergen was hier gebrek aan hout.

Dagelijks contact met natuur gaf de mensen een begrip van de natuurlijke gang van het leven. Ze hadden de mogelijkheid om veel van de natuur te leren. Ze wisten bijvoorbeeld heel goed dat de dood een onderdeel van het leven is. Onze moderne wereld wil dit eenvoudige feit niet accepteren. Ze wisten dat de natuur enorm geneeskracht heeft. Ze waren ervan bewust dat ze niet alles in hun eigen handen hadden. Soms kwam er storm en alles werd verwoest. Men moest op nieuw beginnen. Men had geen andere keuze dan nemen wat hij had en daarmee het beste doen.

Eerder konden mensen de natuur accepteren en met haar samenleven. Dat is een belangrijke boodschap voor ons tegenwoordig. De openluchtmusea kunnen deze boodschap doorgeven aan hun bezoekers.

Geïdealiseerd beeld van het verleden

Een houten huisje met kleine raampjes versierd door potten met muskaat en blauwe gordijntjes. Een bank staat voor het huis. Je kunt hier lekker zitten te genieten van de zon en mooi uitzicht op de bergen. Meeste Tsjechen zouden zo en vakantiehuisje graag willen hebben. Het is heel interessant om er achter te komen, dat deze schilderachtige beelden van het Wallachis dorp uit pure nood zijn ontstaan. Het huis is klein omdat het hout verwerken in de bergen moeilijk en duur was. Het plafond is niet hoog en ramen blijven zo mogelijk klein om de warmte in het huis te houden. In de kamer staat één klein bed. De reden is niet dat de mensen vroeger kleiner waren. Maar op dit bed sliep men gekropen om alweer de warmte te behouden.

Het eten moest goed bewaard worden voor de winter. Hiervoor werden speciale gebouwen naast het huis gebouwd. Ze waren belangrijker dan het huis zelf. Wanneer het eten in de winter rot werd, had men een groot probleem. In het Zuiderzeegebied was het bewaren van voedselvoorraad ook problematisch. Ten alle tijden mocht het voedsel slecht worden door het water. Overstroming was in dit gebied een onderdeel van dagelijks leven.

Het is jammer dat weinige bezoekers van openluchtmusea deze feiten kunnen beseffen. Het verbaasd me niet omdat wij tegenwoordig dit soort probleem niet meer hebben. In het verleden was het lopen in Wallachijs dorp lastig door modderachtige wegen of er waren gewoon geen wegen en men moest lopen door het gras of op stenen. Vandaag kan je redelijk zonder probleem het Wallachijs Dorp op hakkenschoenen bezoeken. Ook al zal ik het niet aanbevelen. In het Zuiderzeegebied had men hetzelfde probleem met het water op de weg. Of de weg was enkel een sloot. Daarom gebruikte men de beroemde klompen. Klompen hielden de voet voornamelijk droog en redelijk warm. Vandaag kan je de hakkenschoenen in Zuiderzeemuseum met tientallen tellen.

Ik heb een prachtig voorbeeld van hoe weinig museumbezoekers zich van de werkelijkheid van het verleden leven bewust zijn: Voor een boerenhuisje in Rožnov stond een ongeveer anderhalf meter hoog molentje (gedreven door een zwengel). Een vrouw die langs liep zei tegen haar vriendin: "Wat kan het zijn? Zeker een koffiemolen." Inderdaad het voorwerp leek beetje op een hele grote koffiemolen. Niettemin de mensen die hier woonden, kende toen geen koffie. Ze dronken kruidenthee of melk. De molen werd gebruikt om boekweit voor pap te malen.

Andere ding is de hygiëne. Mensen hadden toen geen badkamer, ze konden hun kleren niet gemakkelijk wassen, de afwas kon nooit werkelijk proper zijn zonder onze moderne middelen. Naast elk van de schitterende huisjes, die wij tegenwoordig in een openluchtmuseum zien, stond een plee. Enkel de armste mensen hadden geen dieren en een mesthoop naast een huis. De mesthoop lag vroeger gewoon achter meeste dorpshuizen en de stank daarvan behoorde tot het alledaagse leven. Dus buiten en binnen de huizen hing onaangenaam geur. Bovendien was in de zomer het gekrioel van insecten en vliegen onvermijdelijk. De mensen sliepen s'winters met het vee in de kamer of zelfs in de stal.

Dit soort dingen komt men in het openluchtmuseum niet tegen. Op een kant is het beetje jammer, wan het beeld van het verleden is hierdoor geïdealiseerd. Op andere kant moet het op deze manier blijven omdat de bezoekers zulke ervaring niet willen beleven. Sommige openluchtmusea proberen toch het samenleving van mens en dier aan hun bezoekers laten zien, horen en ruiken. Bijvoorbeeld in het Openluchtmuseum Arnhem vindt men twee boerderijen waar de kippen en paarden worden gehouden. Een onderdeel van het openluchtmuseum in Rožnov is een schaapkooi. Deze zijn kleine en voor de bezoeker nog aangename voorbeelden van het levende museum.

Volgens mij is er een manier waarop de openluchtmusea het geïdealiseerde beeldvormen, kunnen voorkomen. Maar het kan niet volledig gedaan worden. Ze moeten goeden gidsen hebben . Oude dames in klederdracht in Zuiderzee, Rožnov en Arnhem vertellen verhalen van het dagelijkse leven. Dankzij dit wordt de bezoeker geïnformeerd hoe het leven werkelijk was. Nog beter vind ik een goede boekgids. Er zou een verhaal rondom een pand en het levensstijl van zijn bewoners keurig beschreven moeten zijn. Het Zuiderzeemuseum en het Wallachijsmuseum hebben prachtige gidsboeken. Het Openluchtmuseum Arnhem heeft ook een leuke basisgids gepubliceerd. Bovendien is deze voor iedereen bereikbaar dankzij een lage prijs. Ik vind de informatie boordjes bij de panden in de bezochte musea niet voldoende.

Trots

Als me iemand vraagt wat ik op mijn tocht door de Tsjechische en Nederlandse openluchtmusea het mooist vond, moet ik toegeven, dat het openluchtmuseum Vysočina met zijn Veselý Kopec was. Ook al doet dit museum weinig aan promotie. Het gaat hier om het feit dat ik in deze streek ben geboren. Bovendien ben ik op boerderij opgegroeid en sommige objecten komen mij heel goed bekend. Een huis van mijn grootouders heeft dezelfde structuur als de grotere boerderijen in het museum. Toen ik nog klein was lagen er voorwerpen zoals broodbakken, houten schep, kist, potten en pannen of akkerbouw gereedschap. Alles was ouderwets, net als de voorwerpen in het museum, en

werd weggegooid. Men kan zich niet permitteren om alle dingen thuis te bewaren.

Het is dus geen wonder dat het openluchtmuseum op Veselý Kopec me het meest aanspreekt. De museumobjecten doen mij aan mijn persoonlijke geschiedenis te denken. Wat ik daar heb gezien helpt me te beseffen wie ik ben. Tegelijkertijd werd in mij het gevoel opgewekt van trots. Ik heb aan iets meegemaakt dat hier op hoge waarde is gesteld.

Volgens mij komen zulke gevoelens in algemeen voor. Als je de Nederlander bent en het Openluchtmuseum in Arnhem bezoekt, moet je er trots op zijn. Hier wordt vertoond in welke omstandigheden de mensen indertijd wonden en hoe ze daarmee konden omgaan. Ze waren in staat het best te nemen van wat de natuur hem gaf. Werkelijk bewonderbaar zijn de verschillende mechanismen die gewone, ongeschoolde mensen konden bedenken om hun leven te vergemakkelijken. Het woord 'ongeschoold' is niet de juiste uitdrukking. Officieel waren ze ongeschoold of hadden ze enkel lage onderwijs gevolgd. Maar de kennis werd van generatie naar generatie overgedragen.

8 Samenvatting

Deze scriptie is gericht op de openluchtmusea in Nederland en Tsjechië. Dit is een heel interessant thema. Het gaat hier om bekende toeristische destinaties maar ook om plaatsen die niet goed bekend zijn.

In het eerste hoofdstuk wil ik benadrukken dat deze twee landen van elkaar verschillen, bijzonder op het gebied van landschap en klimaat. Hiervandaan komt het verschil in volkscultuur en architectuur van de landen.

Het tweede hoofdstuk gaat over de begrippen "skansen" en "openluchtmuseum". Verder beschrijf ik het ontstaan van het eerste openluchtmuseum ter wereld – Zweeds "Skanzen". Het doel van zijn oprichter Hazelius was het redden van voorbeelden van volksarchitectuur en volkscultuur.

In het volgende stuk beschrijf ik de industriële revolutie in Nederland en in de Tsjechische landen. De industriële revolutie en de veranderingen die daarmee zijn gekomen, leidde tot het ontstaan van het idee van openluchtmusea.

Het vierde hoofdstuk is gedetailleerde beschrijving van het Wallachijs Openluchtmuseum in Rožnov pod Radhoštěm. Ik heb hieraan mijn persoonlijke indrukken van mijn bezoek in het museum toegevoegd. Hetzelfde schema volg ik in de volgende stukken over openluchtmusea.

Het vijfde hoofdstuk gaat over een prachtig openluchtmuseum in Nederland – het Zuiderzeemuseum. Het is gericht op het leven in vissersdorpen aan de voormalige Zuiderzee. Het museum is een herinnering aan de tijden wanneer het water veel voor de plaatselijke bewoners betekende. Het gaf goede mogelijkheden om brood te verdienen maar betekende ook grote dreiging voor de mensen.

Het hoofdstuk zes gaat over het Openluchtmuseum Vysočina – Veselý Kopec. Dit museum is niet veel bekend maar heeft zijn onweerstaanbare charme.

Het hoofdstuk zeven is over het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. Het museum verzamelt gebouwen van het hele land verdeeld volgens de regio's. Hiermee is dit museum bijzonder. In andere musea die hier beschreven staan, vinden wij enkel regionale verzamelingen. Het museum speelt vanaf zijn oprichting een belangrijke rol in volhouden van de Nederlandse volkscultuur.

Het laatste stuk is een conclusie van deze tekst. De vraag was: geven de openluchtmusea ons een werkelijk beeld van de geschiedenis? Natuurlijk niet. Maar toch blijven ze belangrijk onderdeel van elke gemeenschap. Ze laten ons zien hoe onze stamvaders leefde en waarvandaan wij komen.

9 Resume in het Tsjechisch

V této diplomové práci se věnuji tématu muzeí v přírodě v Nizozemsku a v České republice. Toto téma je samo o sobě velmi zajímavé. Jená se zde o oblíbené turistické cíle, ale i o místa , která nejsou nijak významě propagována.

V úvodu v první kapitole upozorňuji na to, že tyto dvě země jsou velmi rozdílné, co se týče přírodních podmínek. Z toho vychází rozmanitost místních zvyků, ale i rozdílný přístup k architektuře.

Ve druhé kapitole se věnuji pojmům skanzen a muzeum v přírodě. Dále uvádím vznik prvního skanzenu vůbec a to Švédského "Skanzenu". Jeho zakladatel Artur Hazelius chtěl zachránit mizející lidové stavby a kulturu.

V další části se vracím do doby, kdy vypukla průmyslová revoluce, která byla podnětem pro vznik muzeí v přírodě. Popisuji průmyslovou revoluci v Nizozemsku a v Českých zemích.

Ve čtvrté kapitole se konečně dostávám k muzeům samotným. Věnuji se zde podrobnému popisu Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Vzhleden k tomu, že mě návštěva tohoto muzea okouzila, přidala jsem také kapitulu, která popisuje moje dojmy z této návštěvy. Ostatně toto schéma dodržuji u všech zde popisovaných skanzenů.

Kapitola pět se věnuje krásnému skanzenu v Nizozemsku, Zuiderzeemuseu. Zuiderzeemuseum je zaměřeno na život v přímořské oblasti na severu Evropy. Připomíná dobu, kdy rybaření v oblasti Zuiderzee, dnešního IJsselmeer, bylo v rozkvětu. Tehdy byla voda místním obyvatelům nejen zdrojem obživy, ale zároveň neustálou hrozbou.

Kapitola šest připomíná moji návštěvu Muzea Vysočina na Veselém Kopci. Jedná se o muzeum, které není příliš propagované, nenabízí tolik aktivit jako ostatní zmiňovaná muzea, a přesto má své kouzlo.

Sedmá kapitola se zaměřuje na nejvýznamnější nizozemské muzeum v přírodě, a to Nizozemské muzeum v přírodě Arnhem. Je sbírkou architektury z celé země, nikoli z jedné oblasti. Tímto vyniká mezi muzei zde uvedenými. Muzeum Arnhem hraje také už od svého založení významnou roli v udržování nizozemské lidové kultury.

V závěrečné osmé kapitole shrnuji závěry této práce. Na otázku zda nám skanzeny podávají zkreslený pohled na skutečnost není tak těžké odpovědět. Ano, podávají. Jejich význam pro společnost je přesto nesmírně veliký. Pomáhají nám pochopit, jak žili naši předci, obyčejní lidé jako my.

10 Resume in het Engels

This thesis is aimed on the topic of open air museums in the Netherlands and the Czech Republic. This topic is very interesting. It is about popular destinations of tourism but also about places that are not known to bigger public.

The introduction in the first chapter points out the fact that these two countries have strongly different character. Especially considering nature and climate. These differences are the reason of the variety of local customs. The different nature conditions caused that the countries have different attitude to many things, for example to the architecture.

The second chapter is aimed on the term "skansen" and "open air museum". Further it describes the founding of the first open air museum in the world, the Swedish "Skansen". Its founder Artur Hazelius decided to protect the old folk architecture and folklore, which were slowly disappearing.

In the next part I go back to the time when the industrial revolution started. The industrial revolution and its consequences awoke the idea of founding of the open air museums. I describe the industrial revolution in the Netherlands and in the Czech countries.

The fourth chapter is finally about open air museums themselves. It contains a detailed description of the Wallachian Open Air Museum in Rožnov pod Radhoštěm. I was very impressed when I visited this museum. Therefore there is the description of my visit attached. Anyway description and visit impressions belong to each chapter about open air museums in this text.

The chapter number five is about a beautiful open air museum in the Netherlands - Zuiderzeemuseum. Zuiderzeemuseum documents how the life used to be on the coast of the North Sea. It is remembrance of the time when

the region of Zuiderzee, IJsselmeer at this time, was full of vivid fishers villages. In that times the water meant not only good possibility to earn the daily bread, but it was also a danger to the inhabitants.

The chapter six reminds of my visit to the Open air Museum Vysočina in the artificial village on the hill Veselý Kopec. It is the museum which is not advertised much in media aimed on tourism. The museum also doesn't offer as many activities as other museums here described. But it is a charming place.

The chapter number seven describes the most important open air museum in the Netherlands - the Dutch Open Air Museum in Arnhem. The museum contains of the architectural subjects which were brought from all over the country. Therefore it is special among the other museums mentioned in this thesis. The other museums collect buildings concerning certain region of the country. The museum in Arnhem has got since its beginning an important role as it keeps the Dutch folklore alive.

The last chapter, number eight, is a conclusion of this thesis. The question if the open air museums give us an idealistic view of the past is not difficult to answer. Yes, they do. But still they are very important for the society. They help us to understand how our forefathers lived.

11 Bijlagen

Woordenschat

bijenkorf, de	včelín
bijenteelt, de	včelařství
bloemmeisje	květinářka
boekweit, de	pohanka
boekweitebrij	pohanková kaše
boekweitveld, het	pohankové pole
boer, de	sedlák
boerenhuisje, het	chalupa
boomchaard, de	sad
brander	kdo pálí alkohol
brandij, de	palírna (alkoholu)
brandwijn, de	pálenka
brikje, het	bryčka
cimbaal, de	cimbál, hudební nástroj
de bokking	uzenáč, uzený slaneček
de bot	platýs
de eigenaar van een boerenhuisje	chalupník
de haring	sled', slaneček
de hoge adel, de hoge heren	vrchnost
de kachel aanmaken	rozdělat oheň
de kachel	kamna
de Lage Landen	Nizozemí (NL a B)
de moestuin	zeleninová zahrádka
de oogst binnen halen	sklidit úrodu
de paling	úhoř
de siertuin	okrasná zahrada
geneeskruid, het	léčivá bylina
graanschuur, korenschuur, de	sýpka
grazen, het vee graasde	pást dobytek
herberg, de	krčma, hospoda (přenocování)
herbergier, de	hostinský, krčmář
herder, de	pastevec
herderdshut, de	salaš

het wasbord	valcha
hoofdman	starosta vesnice, fojt
huifkar, de	dostavník
huisslacht, de	zabíjačka
inpolderen	přehradit hrází, vytvořit poder
inpoldering	vytváření poldrů
kar, de	povoz
ketel, de	kotel (kovová nádoba)
klokkentorentje, het	zvonička
koffiebranderij	pražírna kávy
korf, korven	koš
kroeg, de, het café	hostinec
kruid, het	bylina
kruiden verzamelen	sbírat byliny
kruidenierswinkel	hokynářství, obchod se smíšeným zbožím
kuiperij	bednářství
kuiperij	bednářství
kunstambacht, het	umělecké řemeslo
landbouwgrond	zemědělská půda
mandenmaker	košíkář
mandenmakerij	košíkářství
mangel, de	mandel
mangelen	mandlovat (prádlo)
onderdanigheid, de	poddanství
onkruid, het	býlí
oogst, de	úroda
paardenspoorlijn	koněspřežka
postmeester	poštministr
pottenbakker	hrnčič
pruimenmus, het	povidla
rokerij	udírna
schaapherder	bača, ovčák, pastýř
scheepsbouwer	
scheepwerven	doky, loděnice
sliwowits, de	slivovice
taveerne, de	hostinec
tenen	proutěný
tobbe	džber, necky
veldschuit	lod'ka – přeprava v zemědělství

visventer
voerman, lieden of lui
volmolen, de
wat in de kachl doen
watermolen
wei, de
weide, de
welput, de
zagerij, de
zeilmakerij
zwengel, de

prodavač ryb
forman
valcha (budova)
přiložit do kamen
mlýn (vodní)
syrovátka
pastva
studna
pila
výroba lodních plachet
rumpál

12 Bronnen:

Literatuur:

- Bakker, P. ...et al.: Zuiderzeemuseum. Gids buitenmuseum. Drukkerij Knijnenberg, Krommenie 1994.
- Buzek, L. a kol.: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Profil 1975.
- Cvíková, H. a kol.: Valašská dědina. Valašské muzeum v přírodě, Rožnov p. R. 2010.
- Čermák, F., Hrnčířová, Z.: Nizozemsko český slovník. Leda, Praha 2000.
- Dějiny a současnost: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 6/2008.
- Drápalová, L.: Dřevěné městečko. Valašské muzeum v přírodě, Rožnov pod Radhoštěm 2007.
- Dvořáček, P.: Skanzeny. Fontána 2008.
- Haver, van G.: De twintigste eeuw. Eerste kandidatuur. HIVT Antwerpen.
- Haver, van G.: Nederland-Vlaanderenkunde. Tweede Bachelor, syllabus 2005-2006. HIVT Antwerpen.
- Hora-Hořejš, P.: Toulky českou minulostí 10. díl. Via Facti, Praha 2004.
- Hora-Hořejš, P.: Toulky českou minulostí 11. díl. Baronet, Praha 2007.
- Hora-Hořejš, P.: Toulky českou minulostí 5. díl. Baronet a Via Facti, Praha 1996.
- Hora-Hořejš, P.: Toulky českou minulostí 6. díl. Baronet a Via Facti, Praha 1997.
- Hora-Hořejš, P.: Toulky českou minulostí 7. díl. Via Facti, Praha 1998.
- Hora-Hořejš, P.: Toulky českou minulostí 8. díl. Via Facti, Praha 2000.
- Hora-Hořejš, P.: Toulky českou minulostí 9. díl. Via Facti, Praha 2002.
- Horst, van der H.: Dějiny Nizozemska. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005.
- Hrabětová, J.: Polabské národopisné muzeum. Polabské muzeum, Poděbrady 2007.
- Jong, de A.A.M.: De dirigenten van de hrinnering. SUN, Nijmegen 2001.
- Langer, J.: Co mohou prozradit lidové stavby. READY, Rožnov pod Radhoštěm 1997.
- Langer, J. a Štika, J.: Československá muzea v přírodě. Osvěta Profil, Ostrava 1989.
- Máčelová – Van den Broecke, E., Spěváková, D.: Česko nizozemský slovník. Leda, Praha 2005.
- Nováková, M.: Skanzeny v Čechách, na Moravě a ve Slezku. Olympia, Praha 2006.
- Rooij, W. ...et al.: Nederlands Openluchtmuseum Gids. Arnhem 2010
- Rooijackers, Get al.: De musealisering van het platteland. SUN, Nijmegen 2002.
- Škabrada, J.: Lidové stavby – architektura českého venkova. ARGO 2005.
- Vojancová, I.: Soubor lidových staveb Vysočina. Gloriet, Pardubice 2004.
- Země světa: Švédsko. GeoBohemia, Praha. Listopad 2008.

Webpagina's:

- www.wikipedia.nl – Industriële Revolutie in Nederland
http://nl.wikipedia.org/wiki/Industri%C3%ABle_revolutie
http://nl.wikipedia.org/wiki/Zuiderzee_%28water%29
<http://nl.wikipedia.org/wiki/Zuiderzeemuseum>
<http://www.vmp.cz/en/museum-tour/the-water-mill-valley>
<http://www.vmp.cz/en/visitors-tour-the-museum/roznov-pod-radhostem/>
<http://www.vmp.cz/en/visitors-tour-the-museum/origin-and-development/>
<http://www.vmp.cz/en/visitors-tour-the-museum/wallachia/>

13 Citatie

^a Bakker, P. ...et al.: Zuiderzeemuseum. Gids buitenmuseum. Drukkerij Knijnenberg, Krommenie 1994, pg. 7.

^b Bakker, P. ...et al.: Zuiderzeemuseum. Gids buitenmuseum. Drukkerij Knijnenberg, Krommenie 1994, pg. 105.

^c Jong, de A.A.M.: De dirigenten van de hrinnering. SUN, Nijmegen 2001, pg. 286.

^d Jong, de A.A.M.: De dirigenten van de hrinnering. SUN, Nijmegen 2001, pg. 293.

^e Jong, de A.A.M.: De dirigenten van de hrinnering. SUN, Nijmegen 2001, pg. 297 - 298.

^f Jong, de A.A.M.: De dirigenten van de hrinnering. SUN, Nijmegen 2001, pg. 350.

^g Jong, de A.A.M.: De dirigenten van de hrinnering. SUN, Nijmegen 2001, pg. 352.